

บทที่ 4

พนักงานฝ่ายปกครองกับอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา

4.1 ประวัติความเป็นมาของการสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย

การปราบปรามโจรผู้ร้ายและการสอบสวนคดีอาญาของประเทศไทยตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ เมื่อครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี จะกระทำอย่างไรไม่ปรากฏ คงทราบกันแต่เพียงว่าการปกครองในสมัยนั้นถือเอาการป้องกันประเทศเป็นหลัก วางระเบียบการอย่างทหาร พระมหากษัตริย์ทรงปฏิบัติราชการด้วยพระองค์เอง เอาเป็นพระราชธุระในการบริหารทั้งปวง ตลอดจนการรักษาความยุติธรรม ออกนึ่งพระแทนว่าราชการในที่ประชุมกลางแจ้งอันเป็นประเพณีสืบเนื่องมาแต่สมัยพระเจ้ารามคำแหง ซึ่งทรงสร้างพระแท่นนึ่งคดีลาประดิษฐานไว้กลางตงตาลสำหรับประทับว่าราชการ

การปกครองบ้านเมืองแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. ราชธานีคือนครหลวง และมีหัวเมืองชั้นในหรือเมืองลูกหลวงตั้งอยู่รายรอบเป็นเมืองหน้าด่านล้อมราชธานีทั้ง 4 ด้าน

2. เมืองพระยามหานคร หรือหัวเมืองชั้นนอก

การปกครองบ้านเมืองในสมัยสุโขทัยไม่มีหลักฐานปรากฏชัดแจ้งจนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี จึงปรากฏมีหลักฐานว่า การปกครองได้แบ่งเป็นราชธานีและเมืองพระยามหานครเช่น สมัยสุโขทัย สำหรับราชธานีนั้นได้จัดการปกครองแบ่งออกเป็น 4 แหมก เรียกว่า "จตุสดมภ์" คือ เมือง วัง คลัง นา ซึ่งแบ่งแยกหน้าที่ต่างกัน

ในส่วนที่เกี่ยวกับการปราบปรามโจรผู้ร้ายและการตัดสินคดีความ จัดไว้ดังนี้
ขุนเมือง เป็นพนักงานปกครองท้องที่ และรักษาความสงบเรียบร้อย มีหน้าที่ปราบปรามโจรผู้ร้าย และลงราชทัณฑ์แก่ผู้กระทำความผิด

ขุนวัง เป็นหัวหน้าราชการในราชสำนัก และพิจารณาพิพากษาคดีของราษฎร คือทำหน้าที่ตุลาการอีกตำแหน่งหนึ่ง เพราะในสมัยโบราณถือว่าพระมหากษัตริย์เป็นผู้ประทานความยุติธรรมแก่ราษฎร แต่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงสามารถที่จะชำระคดีได้ทั้งหมด จึงต้องมอบพระราช

อำนาจให้ขุนวังช่วยรับพระราชภาระอันนี้ เพราะขุนวังเป็นผู้อยู่ใกล้ชิดพระองค์ อาจจะทรงควบคุมได้ง่าย¹

จึงกล่าวได้ว่า ในสมัยนั้นการปราบปรามโจรผู้ร้ายในเมืองหลวง เป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่พวกหนึ่งคือขุนเมือง ส่วนการตัดสินคดีคือการไต่สวนคดีและส่งลงโทษนั้นเป็นอำนาจหน้าที่ของพระมหากษัตริย์ แต่พระมหากษัตริย์ไม่สามารถจะว่าคดีได้ทั้งหมด จึงได้มอบอำนาจให้ขุนวังเป็นผู้ทำหน้าที่ช่วยเหลือ

ส่วนการปกครองในหัวเมืองซึ่งเรียกว่า เมืองพระยามหานครหรือหัวเมืองชั้นนอกนั้น เนื่องจากปรากฏว่าในสมัยนั้นการคมนาคมไม่สะดวก ส่วนกลางจึงไม่สามารถควบคุมหัวเมืองได้อย่างใกล้ชิด เมืองพระยามหานครจึงแทบไม่ขึ้นแก่ส่วนกลางเลย เจ้าเมืองผู้ปกครองเมืองเป็นผู้แทนของพระมหากษัตริย์ (เป็นเจ้า ได้รับแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์ มียศเสมอนายพล) และได้รับมอบหมายให้ใช้อำนาจแทนพระมหากษัตริย์ทั้งในทางปกครองและในทางตุลาการ เมื่อพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งแล้วก็มีอำนาจที่จะปกครองบ้านเมืองได้อย่างเต็มที่ การปราบปรามโจรผู้ร้ายและการตัดสินคดีจึงเป็นอำนาจเจ้าเมืองที่จะดำเนินการทั้งสิ้น

เขตการปกครองในแต่ละเมืองแบ่งออกเป็น

แขวง เทียบได้กับอำเภอ ในแขวงหนึ่ง ๆ แบ่งออกเป็นตำบล

ตำบล เทียบได้กับตำบลในสมัยนี้ ตำบลหนึ่ง ๆ แบ่งออกเป็นบ้าน

บ้าน เทียบได้กับหมู่บ้านในสมัยนี้

นอกจากนั้นการปกครองในหัวเมืองชั้นนอกหรือเมืองพระยามหานครยังมีเมืองอื่น ๆ อยู่ในเขตอำนาจอีก ซึ่งแบ่งได้เป็นเมืองเอก โท ตรี และในหัวเมืองเหล่านั้นก็แบ่งออกเป็นส่วนการปกครองดังกล่าวแล้ว

ในเมืองหนึ่ง ๆ มีกรมการเมืองปกครองซึ่งมีตำแหน่งต่าง ๆ กันแล้วแต่ความจำเป็นในขณะนั้น แต่ที่เกี่ยวกับการปราบปรามโจรผู้ร้ายและการตัดสินคดี มีเจ้าหน้าที่ 2 ตำแหน่งคือ

¹ประยูร กาญจนกุล, กฎหมายปกครอง, (พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง, 2485), หน้า 143-144.

ยกกระบัตร เป็นผู้รักษากฎหมาย ซึ่งมักจะ เป็นคนที่พระมหากษัตริย์ทรงไว้วางพระราชหฤทัย และส่งไปประจำตามเมืองต่าง ๆ เพื่อควบคุมเจ้าเมืองมิได้ให้ก่อกวน

มหาดไทย เป็นพนักงานปกครองดูแลทุกข์สุขของราษฎร²

เห็นได้ว่า ในสมัยก่อนนั้นการปราบปรามโจรผู้ร้ายกับการตัดสินคดีได้รวมกัน ต่างแยกหน้าที่กัน โดยเฉพาะการตัดสินคดี พระมหากษัตริย์ก็ยังคงถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ

หลักการปกครองแบบดังกล่าว ได้ใช้ต่อมาจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) และในรัชกาลนี้ได้มีการปฏิรูประบบบริหารราชการครั้งใหญ่ แบ่งอำนาจหน้าที่กันเป็น 12 ส่วน หรือ 12 กรม ที่เกี่ยวกับการปราบปรามโจรผู้ร้ายและตัดสินคดีมีอยู่ 2 กรม คือ

กรมมหาดไทย มีหน้าที่บังคับบัญชาหัวเมืองและหัวเมืองฝ่ายใต้ (เดิมหัวเมืองไม่ค่อยขึ้นกับส่วนกลาง เพื่อเป็นการควบคุมหัวเมืองชั้นนอก)

กรมยุติธรรม บังคับศาลที่ชำระความรวมทั้งแพ่ง อาญา และความอุทธรณ์ทั่วราชอาณาจักร

(ความจริงที่ว่าแบ่งออกเป็น 12 ส่วน หรือ 12 กรมนั้น กรมมีฐานะเท่ากระทรวง แต่ในสมัยนั้นคำว่า กรม และกระทรวงยังใช้ปะปนกัน)

ต่อจากการปฏิรูประบอบการบริหารราชการครั้งใหญ่แล้ว ก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงต่อมาอีกหลายครั้งด้วยกัน คือในปี พ.ศ. 2465 ได้รวมกระทรวงนครบาลเข้ากับกระทรวงมหาดไทยให้คงมีแต่กระทรวงมหาดไทยซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองท้องที่ กระทรวงมหาดไทยจึงได้บังคับบัญชาหัวเมืองต่าง ๆ มาจวบนี้ สำหรับการปกครองหัวเมืองนั้น ในปี พ.ศ. 2465 ได้มีข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมืองชั่วคราว พ.ศ. 2465 จัดระเบียบการปกครองหัวเมืองใหม่ โดยในจังหวัดหนึ่งกำหนดให้มีพนักงานบริหารราชการในจังหวัด (เมืองเปลี่ยนเรียกเป็นจังหวัด เมื่อ พ.ศ. 2459) คือ ผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด ผู้บังคับกองตำรวจจังหวัด อัยการจังหวัดและพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ จัดตั้ง และอยู่ในบังคับบัญชาของผู้ว่าราชการจังหวัด

²"จำเภา", "ความเป็นมาของอำนาจสอบสวนคดีอาญา", เทศาภิบาล, ปีที่ 69, เล่มที่ 3 (มีนาคม 2517), หน้า 261-277.

ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยได้กำหนดไว้ดังนี้

ผู้บังคับกองตำรวจจังหวัด เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบรักษาการในแผนกการรักษาความสงบเรียบร้อยและการปราบปรามโจรผู้ร้าย

อัยการจังหวัด เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบรักษาการเกี่ยวกับคดีการไต่สวน ฟ้องร้องตามกฎหมาย

สำหรับอำเภอ แต่เดิมก่อนมีการเปลี่ยนแปลงในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เรียกว่า แขวงการปกครองก็เป็นไปตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) การรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการอำเภอซึ่งคล้ายกับ พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457

การสอบสวนคดีอาชญาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมาจนถึงการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แบ่งออกได้ดังนี้³

ก. การสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรีและอำเภอชั้นนอกของกรุงเทพมหานคร

เมื่อการปกครองบ้านเมืองยังอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช จะเห็นได้ว่าพระมหากษัตริย์ได้มอบอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาไว้กับอำเภอ และมอบอำนาจการปราบปรามจับกุมให้ตำรวจ นอกจากนี้ยังให้ตำรวจอยู่ในอำนาจปกครองบังคับบัญชาของนายอำเภออีกด้วยตาม พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ ซึ่งพระราชบัญญัติฉบับแรกได้ประกาศใช้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) เรียกว่า พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2440 หรือรัตนโกสินทร์ศก 116 ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระมยุฎกาเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้แก้ไข พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ใหม่ เพื่อให้ตรงกับกรปกครองท้องที่ในขณะนั้น เพราะวิธีการปกครองราชอาณาจักรได้ถูกจัดการเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับหลายอย่าง โดยยกเลิกฉบับ พ.ศ. 2440 และประกาศใช้ พ.ร.บ. ลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แทน (พ.ร.บ. ฉบับนี้ร่างขึ้นและประกาศใช้ในสมัยที่เจ้าพระยายมราชเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย)

³ม.ล.พิพล นพวงศ์, การสอบสวนคดีอาญา, หน้า 11-14.

ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ฉบับใหม่ ได้กำหนดให้มีเจ้าพนักงานในชั้นอำเภอคือกรรมการอำเภอ การจับกุมได้ส่วนชั้นแรกเป็นอำนาจหน้าที่ของกรรมการอำเภอ แล้วส่งให้ยกกระบัตรเมืองทำการสอบสวนฟ้องร้องต่อไป ต่อมาเมื่อสำเร็จวิชาการปกครองจากโรงเรียนปกครองของกระทรวงมหาดไทย และโรงเรียนมหาดเล็ก ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการอำเภอมากพอแล้ว ทางราชการจึงได้โอนงานสอบสวนคดีจากยกกระบัตรเมืองไปให้เป็นหน้าที่ของกรรมการอำเภอปฏิบัติ ส่วนการจับกุมปราบปรามคงเป็นของเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่ตามเดิม

หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 แล้ว ได้มีข้อบังคับลักษณะปกครองหัวเมืองชั่วคราว พ.ศ. 2465 (ข้อบังคับฉบับนี้ใช้บังคับมาจนถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 7 จึงถูกยกเลิก) กำหนดตำแหน่งพนักงานปกครองอำเภอใหม่ว่า

ในอำเภอหนึ่งให้มีพนักงานเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเป็นแผนกการอยู่ในความบังคับบัญชาของนายอำเภอ คือ

1. ปลัดอำเภอ เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบรักษาการในแผนกปกครอง
2. ปลัดตำรวจอำเภอ เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบรักษาการในแผนกรักษาความสงบเรียบร้อย ปราบปรามโจรผู้ร้าย (แต่ตามทางปฏิบัติไม่เคยปรากฏว่ามีการแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งนี้เลย)
3. พนักงานเจ้าหน้าที่แผนกอื่น

ข. การสอบสวนคดีอาญาในอำเภอชั้นในของจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี

ก่อนที่จะรวมกระทรวงนครบาลเข้ากับกระทรวงมหาดไทย กระทรวงนครบาลมีหน้าที่เกี่ยวกับการปกครองเมืองในมณฑลกรุงเทพฯ โดยเฉพาะและมีเสนาบดีกระทรวงนครบาลเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบเมื่อรวมกับกระทรวงมหาดไทยแล้ว ก็มีสมุหพระนครบาลเป็นหัวหน้ารับผิดชอบในการปกครองกรุงเทพฯ อย่างเดียวกับสมุหเทศาภิบาลในมณฑลต่าง ๆ

มณฑลกรุงเทพฯ ซึ่งภายหลังเรียกกรุงเทพฯพระมหานคร แบ่งออกเป็นจังหวัดเช่นเดียวกับมณฑลอื่น ๆ ซึ่งมีจังหวัดต่าง ๆ อยู่ในเขตปกครอง แต่ผู้ปกครองจังหวัดในมณฑลกรุงเทพฯ ไม่เรียกว่าผู้ว่าราชการจังหวัด แต่เรียกว่านครบาลประจำจังหวัด

การแบ่งเขตการปกครองในกรุงเทพฯ แบ่งออกเป็นอำเภอเช่นเดียวกับในส่วนภูมิภาคแต่ผิดกันที่อำเภอในจังหวัดพระนครมี 2 ชนิด คือ อำเภอชั้นในและอำเภอชั้นนอก (มีมาแต่รัชกาลที่ 5) ซึ่งอำเภอชั้นในกับอำเภอชั้นนอกแตกต่างกัน ดังนี้

1. อำเภอชั้นใน ไม่ใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 บังคับทุกมาตรา ส่วนอำเภอชั้นนอกจัดระเบียบตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ทุกมาตรา

2. อำเภอชั้นใน แบ่งเขตการปกครองของอำเภอออกเป็นตำบลเท่านั้น ไม่มีหมู่บ้านและตำบลก็ไม่มีกำนัน แพทย์ และสารวัตรกำนันเป็นผู้ปกครอง

อำเภอชั้นในของกรุงเทพฯ เดิมมี 7 อำเภอ เมื่อถึง พ.ศ. 2465 จัดตั้งใหม่เป็น 25 อำเภอ คือในกรุงเทพฯ 19 อำเภอ ชนบุรี 6 อำเภอ และเปลี่ยนเรียกว่าเขตชั้นในพระนครและเขตชั้นนอกพระนคร การจัดระเบียบนี้ใช้มาจนปัจจุบัน แต่จำนวนอำเภอเปลี่ยนแปลงไป

การสอบสวนคดีอาญาในเขตชั้นในเป็นของตำรวจนครบาลดำเนินการ ส่วนเขตชั้นนอกเป็นของกรมการอำเภอดำเนินการ

ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ได้กำหนดหน้าที่ของกรมอำเภอไว้ทั้งคดีอาญาคดีแพ่ง รวมทั้งการเปรียบเทียบคดีอาญาและคดีแพ่ง เป็นแต่บังคับใช้เฉพาะในเขตอำเภอชั้นนอกของกรุงเทพฯ และหัวเมืองหัวมณฑลเทศาภิบาล ยกเว้นอำเภอชั้นในของกรุงเทพฯ โดยเฉพาะการสอบสวนคดีอาญา ได้มีบัญญัติไว้ในมาตรา 101-107 ต่อมาในปี พ.ศ. 2458 ได้มีประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ในเขตอำเภอชั้นในของกรุงเทพฯพระมหานครบางมาตราซึ่งรวมทั้งมาตราดังกล่าวแล้ว

สำหรับการเปรียบเทียบคดีอาญาในจังหวัดอื่น และอำเภอชั้นนอกของกรุงเทพฯพระมหานคร คงเป็นอำนาจของกรมการอำเภอดำเนินการตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 105 ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2481 ทางราชการได้มอบอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาให้เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจภูธรดำเนินการทุกจังหวัด แต่เพราะเหตุที่เดิมการเปรียบเทียบคดีอาญาเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการอำเภอ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ จึงได้มีพระราชบัญญัติให้ตำรวจภูธรมีอำนาจเปรียบเทียบคดีอาญา พ.ศ. 2481 ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจภูธรเปรียบเทียบคดีอาญา ได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มาตรา 38 และในปี พ.ศ. 2481 นั้นเองก็ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติการเปรียบเทียบคดีอาญา พ.ศ. 2481 ในพระราชบัญญัตินี้มาตรา 3 ให้ยกเลิกมาตรา 105 แห่งพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และพระราชบัญญัติให้ตำรวจภูธรมีอำนาจเปรียบเทียบคดีอาญา พ.ศ. 2481 และในมาตรา 4 กำหนดไว้ว่า ในคดีลหุโทษหรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว

อย่างสูงไม่เกิน 200 บาท ให้พนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจทำการสอบสวนคดีนี้เมื่ออำนาจเปรียบเทียบได้ตามความในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 38 การเปรียบเทียบคดีอาญาในขณะนั้นจึงเป็นตามพระราชบัญญัติการเปรียบเทียบคดีอาญา พ.ศ. 2481 คือพนักงานสอบสวนเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่เปรียบเทียบคดีอาญาได้ ตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนมาจากกรมการอำเภอและตำรวจ

ส่วนการเปรียบเทียบความแพ่ง เป็นหน้าที่ของกรมการอำเภอดำเนินการตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 108 ต่อมาได้มีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2495 มาตรา 40 ให้โอนอำนาจหน้าที่ของกรมการอำเภอไปเป็นของนายอำเภอ ฉะนั้น การเปรียบเทียบความแพ่งจึงเปลี่ยนมาเป็นอำนาจหน้าที่ของนายอำเภอจนปัจจุบันนี้ยังไม่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งอำนาจขึ้นในของจังหวัดพระนครซึ่งได้มีประกาศให้ใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 108 บังคับได้ด้วย

การสอบสวนคดีอาญาหลังการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจนถึงปัจจุบัน

การสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี (ส่วนภูมิภาค) ตั้งแต่สมัย ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) เป็นหน้าที่กรมการอำเภอ ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 และพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 และที่ใช้เรื่อยมาจนถึง พ.ศ. 2478 จึงได้มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (เริ่มใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2478) ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญา เจ้าหน้าที่ผู้ทำการสอบสวนตลอดจนวิธีการสอบสวนไว้โดยเฉพาะ และพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มาตรา 4 ได้กำหนดให้ยกเลิกบรรดากฎหมาย กฎและข้อบังคับอื่น ๆ ในส่วนที่บัญญัติไว้แล้วในประมวลกฎหมายนี้หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับประมวลกฎหมายนี้ จึงเป็นการยกเลิกอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับความอาญาในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ทั้งหมด การสอบสวนคดีอาญาตั้งแต่ พ.ศ. 2478 เป็นต้นมาจึงเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมาตรา 18 ได้บัญญัติไว้ว่า "ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี พนักงานนายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนาย

ร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจสอบสวนความผิดอาญาซึ่งได้เกิดหรืออ้างหรือเชื่อว่า ได้เกิดภายในอำนาจของตน หรือผู้ต้องหาที่มีที่อยู่หรือถูกจับ ในเขตอำนาจของตนได้"

ฉะนั้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2478 เป็นต้นมา การสอบสวนคดีอาญาในส่วนภูมิภาคซึ่งเดิมเป็นอำนาจหน้าที่ของกรมการอำเภอ จึงได้เปลี่ยนมาเป็นอำนาจของฝ่ายปกครองและฝ่ายตำรวจได้แก่

(1) พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่

(2) ปลัดอำเภอ

(3) ข้าราชการตำรวจชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป และเรียกผู้มีอำนาจดังกล่าวว่า "พนักงานสอบสวน" เนื่องจากกฎหมายดังกล่าวกำหนดให้มีพนักงานสอบสวนหลายตำแหน่ง กระทรวงมหาดไทยจึงได้มอบให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอเป็นผู้ทำการสอบสวน โดยฝ่ายตำรวจมีหน้าที่จับกุมปราบปราม⁴ และดำเนินมาจนถึง พ.ศ. 2481 ทางราชการจึงได้สั่งให้โอนหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาให้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งนับว่าเป็นการโอนอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาในส่วนภูมิภาคให้ตำรวจเป็นครั้งแรก และต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองกับพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจ มีการสลับเปลี่ยนกันไปตามยุคสมัย โดยมีลำดับดังนี้

1. การสอบสวนคดีอาญาในปีพ.ศ.2481 สมัยพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กระทรวงมหาดไทยได้สั่งให้มีการโอนอำนาจสอบสวนคดีอาญาจากอำเภอให้เป็นหน้าที่ของตำรวจ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการโอนอำนาจการสอบสวน⁵

เหตุผลในการโอนอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาจากอำเภอให้ตำรวจเมื่อ พ.ศ. 2481 มีว่า

⁴กองการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง, การสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง, หน้า 3.

⁵หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 349/2480 ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2480

เนื่องจากรัฐบาลได้แถลงนโยบายต่อสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องการรักษาความสงบภายใน โดยเฉพาะเรื่องโจรผู้ร้ายว่าจะได้ป้องกันและปราบปรามโดยกวาดล้าง และประสงค์ให้หนักไปในทางป้องกันโดยจะปรับปรุงหน้าที่การปราบปรามให้เหมาะสม แล้วให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองได้มีโอกาสในการทำบำรุงท้องที่ให้เจริญ อบรมสั่งสอนพลเมืองให้มีศีลธรรมอันดี อำนวยความสะดวกและความปกติสุข ตลอดจนส่งเสริมสวัสดิภาพและการอาชีพให้ได้ผลดีอย่างแท้จริงยิ่งขึ้น⁶

เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามนโยบาย กระทรวงมหาดไทยจึงดำริและตกลงว่าจะโอนหน้าที่การปราบปรามโจรผู้ร้าย ตลอดจนการสอบสวนคดีอาญาจากอำเภอให้เป็นหน้าที่ของฝ่ายตำรวจภูธรจัดทำต่อไปดังเช่น ตำรวจนครบาลจัดทำอยู่แล้วในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี

โดยเหตุผลว่าเมื่อได้มอบให้เป็นหน้าที่ของตำรวจแต่ฝ่ายเดียว และในเมื่อตำรวจมีกำลังเพียงพอแล้ว การปฏิบัติก็คงจะได้ผลดีสมประสงค์ และฝ่ายอำเภอนั้นเมื่อหมดภาระเรื่องการปราบปรามและสอบสวนคดี อันเป็นความหนักออกไปเสียได้ จะได้เป็นโอกาสปฏิบัติหน้าที่ในทางปกครองบำรุงสั่งเสริมอบรมพลเมืองให้บังเกิดผลดีขึ้นได้เช่นเดียวกัน

แต่เนื่องจากในขณะนั้นกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจภูธรยังมีไม่เพียงพอแก่การที่จะรับเอาเรื่องการปราบปรามและสอบสวนคดีอาญามาปฏิบัติโดยตลอดทั่วกันได้ จึงได้ตกลงกันในชั้นต้นว่าจะค่อยทำค่อยไปจนเต็มรูปแบบตามความมุ่งหมาย สำหรับในปี พ.ศ. 2481 ดำริว่าจะได้โอนการปราบปรามและสอบสวนคดีจากอำเภอเมืองทุกจังหวัด และอำเภอที่มีศาลยุติธรรมตั้งอยู่ หรืออำเภอที่มีหัวหน้าสถานีตำรวจชั้นนายร้อยตำรวจ รวมทั้งกิ่งอำเภอที่ขึ้นแก่อำเภอนั้นด้วย ให้ฝ่ายตำรวจรับไปชั้นหนึ่งก่อน แต่อย่างไรก็ดี แม้จะได้ดำริโอนเพียงนี้ก็ปรากฏว่าโดยลำพังกำลังเจ้าหน้าที่ฝ่ายตำรวจเท่าที่มีอยู่ จะไม่สามารถปฏิบัติการไปด้วยก็ได้ จึงจำต้องโอนตัวปลัดอำเภอแห่งอำเภอและกิ่งอำเภอนั้นให้ฝ่ายตำรวจด้วย เพื่อเป็นการเพิ่มกำลังในการโอนตัวปลัดอำเภอไปนี้ ได้มีการตกลงกันไว้ว่า บรรดาปลัดอำเภอที่โอนไปจะ ได้รับแต่งตั้งให้มียศตำรวจตามชั้นและอันดับ

⁶ กองการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง, "การสอบสวนคดีอาญาของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง, หน้า 3-4.

เงินเดือน และพวกปลัดอำเภอที่โอนไปนี้ยังอยู่ในวงพิจารณาของทางราชการที่จะพิจารณาแต่งตั้ง
เป็นนายอำเภอและปลัดจังหวัด⁷

เมื่อกระทรวงมหาดไทยได้ดำริว่าจะโอนการปราบปรามและสอบสวนคดี
อาญาให้ตำรวจภูธรดำเนินการแต่ฝ่ายเดียวแล้ว กระทรวงมหาดไทยก็ได้สั่งการไปให้จังหวัดต่างๆ
ถือปฏิบัติ โดยข้อความสำคัญคือเรื่องการสอบสวนคดีอาญาซึ่งทางราชการได้โอนให้เป็นหน้าที่ของ
ตำรวจภูธรจัดทำนั้นเป็นของใหม่เพิ่งแรกเริ่มจัดการ และยังมีอุปสรรคขัดข้องอยู่บางประการ จะ
ดำเนินการให้เป็นไปโดยตลอดทั่วถึงก็ยังไม่สะดวก จำต้องดำเนินงานนี้ในบางท้องที่ก่อน ต่อเมื่อ
ได้จัดวางงานเสร็จพร้อมที่จะดำเนินงานได้ทั่วถึงกันแล้ว จึงจะให้ตำรวจภูธรสอบสวนได้ทั่วไป
ฉะนั้น จึงให้โอนงานหน้าที่ปราบปรามโจรผู้ร้าย และการสอบสวนคดีอาญาให้เป็นหน้าที่ของตำรวจ
ภูธร

การปราบปรามโจรผู้ร้ายและการสอบสวนคดีอาญา ซึ่งโอนให้เป็นหน้าที่ของ
ตำรวจภูธรจัดทำบางท้องที่ไปพลางก่อน คือ

- ก. อำเภอเมืองทุกจังหวัด
- ข. อำเภอที่มีศาลยุติธรรมตั้งอยู่ (จะเป็นศาลแขวงหรือศาลจังหวัดก็ตาม)
- ค. อำเภอบางพลีและอำเภอพระประแดงในจังหวัดสมุทรปราการ, อำเภอ
บางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี, อำเภอรัษฎาประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี, อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา
อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ง. กิ่งอำเภอที่ขึ้นอยู่ในอำเภอดังกล่าวในชั้นนี้ทั้งหมด

การโอนการสอบสวนในชั้นแรกนี้ ให้เริ่มปฏิบัติตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2481
จึงเป็นอันว่าการสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ซึ่งเป็น
อำนาจหน้าที่ของอำเภอมาแต่เดิม ได้เปลี่ยนไปเป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นครั้งแรก

⁷วัชรินทร์ อุดมรัตน์, "การเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่สอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่น
นอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี," กองการสอบสวน กรมการปกครอง, (มีนาคม
2510), หน้า 7.

ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2481 แต่เป็นการโอนไปเพียงบางท้องที่⁸

หลังจากที่โอนการสอบสวนคดีอาญาบางท้องที่ให้แก่ฝ่ายตำรวจดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2481 แล้ว ก็ได้ดำเนินการโอนท้องที่อื่นให้แก่ฝ่ายตำรวจอีก และตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2482 เป็นต้นมา การสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ก็เป็นอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจแต่ฝ่ายเดียวดำเนินการโดยตลอดมา ซึ่งปรากฏว่า ในสมัยนั้นประชาชนต่างได้รับความเดือดร้อนเพราะโจรผู้ร้ายชุกชุม และประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรม ถูกกระทำทารุณต่าง ๆ จนกล่าวกันทั่วไปว่าเป็น "ยุคหมิพ"⁹

2. การสอบสวนคดีอาญาในปี พ.ศ. 2488 สมัย นายทวี บุญยเกษตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ดำเนินการเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาแต่ฝ่ายเดียวมาจนถึงเดือนมิถุนายน 2488 ทางกระทรวงมหาดไทยจึงได้สั่งให้โอนอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาให้กับฝ่ายอำเภออีกครั้งหนึ่ง แต่ในการโอนกลับมาครั้งนี้ ได้สั่งให้นายอำเภอเป็นหัวหน้ารับผิดชอบ และพนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอและตำรวจร่วมกันทำการสอบสวน แต่จะโอนกันในวันใดนั้น ไม่ตรงกันทุกจังหวัด เพราะกระทรวงมหาดไทยสั่งให้โอนกันเมื่อได้รับทราบคำสั่งแล้วภายใน 30 วัน¹⁰ ซึ่งเชื่อว่าคงจะโอนกันเสร็จเรียบร้อยภายในเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2488

ดังนั้น การสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีใน พ.ศ. 2488 จึงแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะแรก ตั้งแต่เดือนมกราคม-กรกฎาคม หรือสิงหาคม เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว

⁸ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 409/2480 ลงวันที่ 18 มีนาคม 2480.

⁹ วัชรินทร์ อุดมรัตน์, การเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี, หน้า 8.

¹⁰ หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 7164/2488 ลงวันที่ 28 มิถุนายน 2488.

ระยะที่ 2 ตั้งแต่เดือนกรกฎาคมหรือสิงหาคม เป็นการสอบสวนร่วมกัน ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงคราวนี้ กระทรวงมหาดไทยได้ชี้แจงและสั่งการให้จังหวัดต่าง ๆ ถือปฏิบัติว่าได้รับหนังสือจากเลขาธิการคณะรัฐมนตรี และหนังสือของนายกรัฐมนตรีว่า คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้เปลี่ยนแปลงหน้าที่การสอบสวนคดีใหม่ ดังนี้

(ก) ในเขตจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ให้การสอบสวนอยู่กับตำรวจตามเดิม

(ข) การสอบสวนทางอำเภอต่าง ๆ นอกเขตจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ให้ตำรวจกับอำเภอสอบสวนร่วมกัน โดยให้นายอำเภอเป็นหัวหน้ารับผิดชอบ

(ค) อำเภอใดเป็นที่ตั้งกองกำกับการ คือ อำเภอเมือง คงให้ตำรวจทำการสอบสวนตามเดิม ถ้าข้าหลวงหรือผู้รักษาการแทนจะร่วมมือทำการสอบสวนด้วยกันก็ได้

(ง) ตำรวจสันติบาลและกองสอบสวนกลางคงมีอำนาจสอบสวนหัวราชอาณาจักรเช่นเดิม

โดยมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวแล้ว กระทรวงมหาดไทยได้สั่งวางระเบียบขึ้นใหม่ดังนี้

1. ตามมติคณะรัฐมนตรี อำเภอที่เป็นที่ตั้งกองกำกับการตำรวจจังหวัด คือ อำเภอเมืองหรืออำเภอที่ตั้งจังหวัด และในเขตจังหวัดพระนครและธนบุรี รวมทั้งเขตจังหวัดนนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาครเดิม คงให้ตำรวจทำการสอบสวนไปตามที่ปฏิบัติอยู่ในขณะนั้น ไม่มีเปลี่ยนแปลงอะไร ถ้าต่อไปทางราชการยกฐานะจังหวัดนนทบุรี สมุทรปราการ สมุทรสาครเดิมขึ้นเป็นจังหวัดใหม่แล้ว จึงให้ปฏิบัติเช่นจังหวัดอื่น ๆ

2. การรับคำร้องทุกข์ คำกล่าวโทษ (รับแจ้งความ) ให้ฝ่ายตำรวจเป็นผู้จัดการตามระเบียบไปตามเดิม แต่ในการสอบสวนให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอเข้าร่วมด้วยการสอบสวนตามปกติให้ทำที่สถานีตำรวจ เว้นจำเป็นต้องไปสอบสวนที่อื่นจึงให้ทั้งสองฝ่ายร่วมกันไป โดยให้นายอำเภอไปร่วมหรือจัดปลัดอำเภอไปร่วมสอบสวน แต่กรณีจำเป็นอีกฝ่ายหนึ่งไม่อยู่อีกฝ่ายจะทำไปโดยลำพังก็ได้

3. การจับกุมหรือสั่งจับกุมผู้ต้องหา พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจย่อมจับและสั่งจับได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่การควบคุมตัวผู้ต้องหาให้เป็นหน้าที่ฝ่ายตำรวจ

4. การสอบสวนของสถานีตำรวจกิ่งอำเภอ โดยปกติให้ปลัดอำเภอประจำกิ่งอำเภอนั้นร่วมทำการสอบสวน แต่นายอำเภอจะมาตัวเองหรือให้ปลัดอำเภอคนใดมาร่วมทำการสอบสวนก็ได้ กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่อยู่ ให้ปฏิบัติตามข้อ 2.

5. กรณีจะเป็นอย่างไรก็ตาม ผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต รองผู้บังคับการตำรวจภูธรเขต ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัด ข้าหลวงประจำจังหวัด หรือผู้รักษาการแทน ซึ่งมีหน้าที่ปกครองรับผิดชอบในการปราบปรามโจรผู้ร้ายและรักษาความสงบเรียบร้อยและเป็นพนักงานสอบสวนในจังหวัดนั้น ย่อมเข้าร่วมในการสืบสวนสอบสวน และการปราบปรามโจรผู้ร้ายในเขตที่ตนปกครองได้เสมอ

6. ตำรวจสันติบาลและตำรวจสอบสวนกลาง คงมีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนคดีตามลำพังทั่วราชอาณาจักรเช่นเดิม

7. ระเบียบเกี่ยวแก่คดีต่าง ๆ ให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติตามระเบียบของกรมตำรวจ

8. ให้เริ่มปฏิบัติตามระเบียบนี้ ในวันที่พ้น 30 วัน นับแต่จังหวัดได้รับคำสั่งนี้ ฉะนั้น การสอบสวนคดีอาญาในปี พ.ศ. 2488 ระยะที่สองจึงเป็นการสอบสวนร่วมกับผู้มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนคดีอาญา ก็เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา คือ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอ และข้าราชการตำรวจผู้มียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่าขึ้นไป หรือข้าราชการตำรวจผู้มียศไม่ต่ำกว่าจ่านายสิบตำรวจ เฉพาะผู้ที่อธิบดีกรมตำรวจได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่งตั้งให้เป็นพนักงานสอบสวน มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนคดีอาญา ได้ด้วยกันทั้งสิ้น

ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2488 คณะรัฐมนตรีได้มีมติอีกครั้งหนึ่งให้โอนการสอบสวนคดีอาญาจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งยังทำการสอบสวนอยู่ในบางท้องที่ มาให้เป็นอำนาจหน้าที่ของทางอำเภอแต่ฝ่ายเดียวโดยเร็ว อย่างช้าต้องไม่เกินวันที่ 1 มกราคม 2489 โดยมีหลักการย่อ ๆ คือ

1. อำเภอทำการสอบสวนและเปรียบเทียบคดี
2. ตำรวจมีหน้าที่ปราบปรามจับกุม และจับตามคำสั่งของอำเภอ
3. การสอบสวนคงทำที่ที่ว่าการอำเภอ แบบพิมพ์และของใช้อื่น ๆ ให้โอนและเบิกจ่ายจากตำรวจมาแก้ไขใช้ไปพลางก่อน

โดยมติดคณะรัฐมนตรีนี้ กระทรวงมหาดไทย ได้สั่งการวางระเบียบไปยังจังหวัดต่าง ๆ ให้ถือปฏิบัติดังนี้คือ¹¹

อำเภอชั้นในของจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ซึ่งจะให้ตำรวจทำการสอบสวนและเปรียบเทียบคดีนั้น คือ อำเภอซึ่งไม่มีการปกครอง โดยมีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ได้แก่

อำเภอพระนคร	อำเภอป้อมปราบศัตรูพ่าย
อำเภอสัมพันธวงศ์	อำเภอตลิ่งชัน
อำเภอบางกอกน้อย	อำเภอบางรัก
อำเภอยานนาวา	อำเภอธนบุรี
อำเภอบางกอกน้อย	

อำเภอนอกจากนี้รวมทั้งอำเภอเมือง ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอทำการสอบสวนเปรียบเทียบคดี ส่วนตำรวจคงมีหน้าที่ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดกฎหมาย และเพื่อประโยชน์ในการปราบปราม ตำรวจมีหน้าที่สืบสวนและจับกุมผู้กระทำความผิดและออกหมายจับ หมายค้นได้ตามนัยแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ในการโอนอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาจากตำรวจให้กับฝ่ายอำเภอ ดำเนินการแต่ฝ่ายเดียวในครั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยมิได้ชี้แจงไปให้ทราบด้วยว่ามีเหตุผลอย่างไรบ้าง จึงต้องโอนการสอบสวนคืนให้กับอำเภอเช่นเดิม เหมือนกับเมื่อโอนการสอบสวนให้กับฝ่ายตำรวจไปดำเนินการ เป็นแต่แจ้งว่าคณะรัฐมนตรีได้มีมติสั่งให้โอนเท่านั้น แต่เท่าที่ทราบว่าการที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้โอน ก็โดยราษฎรได้รับความเดือดร้อน เพราะโจรผู้ร้ายชุกชุม ราษฎรได้รับการทารุณต่าง ๆ และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อภิปรายในสภาเกี่ยวกับเรื่องนี้

จึงเป็นอันว่า อำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาซึ่งเดิมเป็นอำนาจหน้าที่ของฝ่ายอำเภอดำเนินการมาและได้โอนไปเป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว ตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม 2481 ได้โอนมาเป็นอำนาจหน้าที่ของอำเภออีกครั้งหนึ่งตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2489 เป็นต้นมา ซึ่งในระยะเวลาดังกล่าว ได้มีเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสมเกิดขึ้นจนถึงกับเรียกกันว่า "ยุคหมึพ" นั้น ในสมัยนี้ซึ่งเป็นระยะที่เจ้าหน้าที่ตำรวจทำการสอบสวนแต่ฝ่ายเดียว ประวัติศาสตร์

¹¹หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ 246/2488 ลงวันที่ 12 พฤศจิกายน 2488.

จะช้ารอยเพราะประชาชนเป็นผู้ได้รับผลการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญา มิใช่
ว่าจะสิ้นสุดลงเพียงเท่านั้น อำนาจการสอบสวนคดีอาญาได้มีการเปลี่ยนแปลงต่อมาอีก ซึ่งอาจจะ
เป็นเหตุผลและนโยบายของทางราชการหรือเพราะผู้มีอำนาจในสมัยหนึ่ง ๆ ต้องการให้เป็นเช่น
นั้น¹²

ในปี พ.ศ. 2491 ได้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่การสอบสวน
คดีอาญาอีกครั้งหนึ่ง แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญา เฉพาะในจังหวัด
พระนครและจังหวัดธนบุรี¹³ ส่วนในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีไม่ได้มีการ
เปลี่ยนแปลงอย่างใด อำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญายังคงอยู่กับฝ่ายอำเภอตามเดิม โดยมีใจ
ความสำคัญดังนี้

1. ในเขตอำเภอชั้นนอกของจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีที่การสอบสวน
อยู่กับฝ่ายอำเภอนั้น ให้โอนการสอบสวนมาอยู่กับฝ่ายตำรวจดำเนินการเช่นเดียวกับอำเภอชั้นใน
2. การสอบสวนทางอำเภอต่าง ๆ นอกเขตจังหวัดพระนครและจังหวัด
ธนบุรี คงให้ฝ่ายอำเภอดำเนินการต่อไปตามเดิม

3. ให้เริ่มปฏิบัติตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2491 เป็นต้นไป

จึงเป็นอันว่าการสอบสวนคดีอาญาสำหรับในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี
ตำรวจนครบาล ได้ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญาทั่วทุกอำเภอตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2491 เป็นต้นมา

ในปี พ.ศ. 2492 ซึ่งอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาในจังหวัดอื่นนอก
จากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี เป็นอำนาจหน้าที่ของอำเภอดำเนินการนี้ ได้มีการเปลี่ยน
แปลงเกี่ยวกับวิธีการสอบสวนคดีอย่างหนึ่ง แต่มิได้มีการเปลี่ยนแปลงตัวพนักงานสอบสวนผู้ทำการ
สอบสวน กล่าวคือ

คดีอาญาที่ตำรวจเป็นผู้สืบสวนจับกุม หรือได้สืบสวนจับกุมร่วมกับพนักงานฝ่าย
ปกครอง เจ้าพนักงานตำรวจท้องที่ซึ่งมียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีสิทธิเข้านั่งฟังการสอบ

¹²วัชรินทร์ อุดมรัตน์, การเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาในจังหวัด
อื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี, หน้า 11.

¹³หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 273/2492 ลงวันที่ 13 กันยายน 2492.

สวนของพนักงานสอบสวนในท้องถิ่นได้ และในการนี้อาจขอให้พนักงานสอบสวนซักถามพยานหรือ
จัดบันทึกข้อความในข้อหนึ่งข้อใดอันจำเป็นแก่คดีลงในการสอบสวนได้ แต่ถ้าหากพนักงานสอบสวน
ไม่เห็นด้วย ก็ให้นำข้อขัดข้องนั้นเสนอให้นายอำเภอหรือผู้รักษาการแทนเป็นผู้พิจารณาแจ้งทำความเข้าใจหรือสั่งการไปตามที่เห็นสมควร แต่ถ้าเจ้าหน้าที่ตำรวจยังไม่พอใจในคำชี้แจงหรือคำสั่งของ
นายอำเภอหรือผู้รักษาการแทน หรือโดยที่นายอำเภอ เป็นผู้ทำการสอบสวนเอง ก็ให้จัดบันทึกข้อ
ความนั้นไว้ต่างหากจากบันทึกคำให้การ ให้ปรากฏว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจขอให้ซักถามพยานหรือขอให้
จัดบันทึกข้อความว่าอย่างไร พนักงานสอบสวนไม่เห็นด้วยเพราะเหตุใด ให้ลงนามท้ายบันทึกไว้ทั้ง
สองฝ่าย แล้วรีบเสนอไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดโดยด่วน เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดรับบันทึกขัดแย้ง
นั้นแล้ว ให้สั่งการไปตามที่เห็นสมควร ในการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้านั่งฟังการสอบสวนด้วยนั้น ให้
เจ้าพนักงานตำรวจลงนามท้ายคำให้การในฐานะ เป็นผู้นั่งฟังด้วย

การปฏิบัติในขณะนั้นถึงแม้เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเข้าร่วมนั่งฟังด้วย แต่ก็ไม่
ปรากฏว่ามีการขัดแย้งกันแต่อย่างใด การสอบสวนคดีอาญาเป็นไปด้วยความเรียบร้อยดี เพราะ
ต่างฝ่ายต่างก็ให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน ทั้งนี้ เพราะฝ่ายตำรวจถือว่าเป็นนายอำเภอและผู้ว่าราชการ
จังหวัดเป็นผู้บังคับบัญชา การปฏิบัติต่าง ๆ ก็เป็นไปโดยการผ่อนผันเข้าหากันเหตุการณ์ขัดแย้ง
จึงไม่มีเกิดขึ้นแต่อย่างใด

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา ซึ่งอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาได้
เป็นอำนาจหน้าที่ของอำเภอแต่ฝ่ายเดียว ได้มีการเปลี่ยนแปลงอีก 1 ครั้ง แต่ก็เป็นการเปลี่ยน
แปลงอำนาจการสอบสวนคดีอาญา เฉพาะในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีเท่านั้น จังหวัดอื่นมิ
ได้เปลี่ยนแปลงตามได้กล่าวมาแล้ว และได้มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่ง คือ ในปี พ.ศ. 2496
เหตุที่มีการเปลี่ยนแปลงก็เพราะได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2496 พระราชบัญญัติดังกล่าวได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง
แปลงตำแหน่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ และพนักงานสอบสวนแตกต่างไปจากเดิม
ประกอบกับกระทรวงมหาดไทยมีความประสงค์จะให้ข้าราชการตำรวจซึ่งมีศักดิ์ตั้งแต่นายร้อยตำรวจ
ตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป มีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนคดีอาญาเป็นการช่วย
เหลือพนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอ¹⁴ โดยได้กำหนดมีใจความสำคัญดังนี้คือ

¹⁴ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 3/2496 ลงวันที่ 7 พฤษภาคม 2496.

1. ให้นายอำเภอเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนประจำอำเภอ โดยมีหน้าที่ ดำเนินการสอบสวนและควบคุมรับผิดชอบการสอบสวนความผิดอาญา ตลอดจนการเปรียบเทียบปรับ คดีอาญาทั้งภายในเขตท้องที่อำเภอตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทุก ประการ

ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้ว่าราชการภาค เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน ส่วนจังหวัดหรือภาคตามลำดับ โดยมีหน้าที่ควบคุมรับผิดชอบการสอบสวนความผิดอาญา ในเขตจังหวัด และภาคอีกชั้นหนึ่ง ส่วนผู้บัญชาการตำรวจสอบสวนกลางนั้น ให้มีเขตอำนาจควบคุมและรับผิดชอบทำ การสอบสวนความผิดอาญาทั่วราชอาณาจักร

2. เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น หัวหน้าพนักงานสอบสวนประจำอำเภอ จะสั่งให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอท้องที่ หรือพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจภูธรท้องที่ทำการสอบสวนหรือร่วมกันทำการสอบสวนก็ได้

3. ความผิดตามพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ หรือ ความผิดฐานกบฏ หรือความผิดที่กรมตำรวจจะได้กำหนดขึ้นไว้แล้ว ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอ ท้องที่และพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจภูธรท้องที่ทำการสอบสวนร่วมกัน

4. ความผิดอาญาทั้งหลายที่เหตุเกิดขึ้นในบริเวณหรือสถานที่ของการรถไฟ เฉพาะที่เป็นกิจการของการรถไฟ หรือการรถไฟเสียหาย หรือความผิดตามกฎหมายซึ่งว่าด้วยการ ให้อำนาจตำรวจน้ำ และตามบทกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดอาญาทั้งหลายในบริเวณน่านน้ำ ไทย ในท่า เรือและชายฝั่งทะเลซึ่ง เป็นอาณาเขตของประเทศทั่วราชอาณาจักรนั้น ผู้บัญชาการตำรวจ สอบสวนกลางอาจสั่งให้พนักงานสอบสวนในกองตำรวจรถไฟ หรือกองตำรวจน้ำทำการสอบสวน โดยลำพัง หรือร่วมกับพนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอท้องที่หรือพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจภูธรท้องที่ ทำการสอบสวนก็ได้ แต่อำนาจการสอบสวนของพนักงานสอบสวนในกองตำรวจรถไฟหรือกองตำรวจ น้ำ ที่ทำการสอบสวนตามลำพังนี้จะทำการสอบสวนได้เพียง 30 วัน เมื่อไม่ปรากฏตัวผู้กระทำผิด หรือจับตัวผู้กระทำผิดไม่ได้ หรือไม่ได้หลักฐานพอพ้อง ให้ส่งสำนวนการสอบสวนให้หัวหน้าพนักงาน สอบสวนประจำอำเภอท้องที่ทันที เพื่อทำการสอบสวนต่อไป

5. ความผิดคดีอาญาที่เกิดขึ้นในท้องที่หรือจังหวัดใด ถ้าผู้ว่าราชการภาค หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นสมควรจะ เข้าดำเนินการสืบสวนสอบสวนด้วยตนเองหรือสั่งให้พนักงาน

สอบสวนฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดตามเห็นการสอบสวนโดยอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ว่าราชการภาคหรือผู้ว่าราชการจังหวัดก็ได้

6. อธิบดีกรมตำรวจ อธิบดีกรมมหาดไทย (กรมการปกครอง) รองอธิบดีกรมตำรวจ รองอธิบดีกรมมหาดไทย มีอำนาจที่จะสั่งให้พนักงานสอบสวนในบังคับบัญชาของตนทำการสอบสวนคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นพิเศษนอกเหนือไปจากข้อบังคับนี้ได้ การปฏิบัติเกี่ยวกับสำนวนการสอบสวนดังกล่าวนี้ให้เป็นไปตามคำสั่งนั้นด้วย

ข้อบังคับนี้ให้เริ่มใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 7 พฤษภาคม 2496 แต่เมื่อเริ่มใช้ข้อบังคับนี้ กระทรวงมหาดไทย ได้จัดให้มีการประชุมผู้ว่าราชการภาคทุกภาคขึ้น และที่ประชุมผู้ว่าราชการภาคได้ตกลงกำหนดให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอ ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนคร และจังหวัดธนบุรี ไปประจำรับคำร้องทุกข์และสอบสวนคดีที่สถานีตำรวจอำเภอนั้นเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชน และเพื่อให้ตำรวจกับอำเภอได้มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามหลักการดังกล่าวแล้ว กระทรวงมหาดไทยจึงได้วางระเบียบและสั่งการให้จังหวัดถือปฏิบัติตั้งต่อไปนี้¹⁵

1. ให้ทุกอำเภอจัดปลัดอำเภอตรี 1 นาย ไปประจำหน้าที่พนักงานสอบสวนประจำสถานีตำรวจภูธรอำเภอนั้น ๆ พร้อมด้วยสมุดบัญชีรับคำร้องทุกข์กล่าวโทษ ส่วนปลัดอำเภอจัดพาให้นายอำเภอพิจารณาปริมาณงานสอบสวนคดีว่าจะควรจัดปลัดอำเภอจัดพา ซึ่งชำนาญงานสอบสวนไปทำหน้าที่พนักงานสอบสวน ณ สถานีตำรวจภูธรอีกที่คน และสมควรจะจัดไปประจำหรือเปลี่ยนเป็นเวรก็ได้แล้วแต่เหมาะสม แต่นายอำเภอจะต้องควบคุมให้การสอบสวนดำเนินไปโดยเรียบร้อย

เวรสอบสวนนอกเวลาราชการและในวันหยุดราชการนั้น ให้จัดพนักงานสอบสวนผลัดเปลี่ยนเป็นเวรไปประจำ ณ สถานีตำรวจตลอดเวลา โดยให้นายสิบเวรทำหน้าที่เสมียน ผู้ช่วยพนักงานสอบสวนเวรด้วย

2. ในเวลาทำงานตามปกติ ให้นายอำเภอจัดเสมียนมหาดไทยทำหน้าที่เสมียนคดีไปประจำสถานีตำรวจภูธร เพื่อช่วยพนักงานสอบสวนลงสารบบบัญชีต่าง ๆ แต่ถ้าอำเภอใดไม่อาจเจียดจ่ายเสมียนมหาดไทยไปทำหน้าที่เสมียนคดีได้ ก็ให้นายอำเภอตกลงกับผู้บังคับกอง

¹⁵หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 278/2496 ลงวันที่ 27 พฤษภาคม 2496.

หรือหัวหน้าสถานีตำรวจจัดนายสืบตำรวจ หรือพลตำรวจที่มีความรู้ความสามารถเพียงพอมาฝึกให้รู้
งานแล้วให้ทำหน้าที่นี้ ทั้งนี้จะได้ประจำหรือผลัดเวรก็ได้

3. การสอบสวนคดีอาญาของกิ่งอำเภอ ให้นายอำเภอพิจารณาว่าจะให้
พนักงานสอบสวนประจำกิ่งอำเภอนั้น ไปสอบสวนคดี ณ สถานีตำรวจภูธรประจำกิ่งอำเภอเป็น
ประจำ หรือเป็นครั้งคราว หรือเฉพาะคราวสอบสวนคดีเรื่องหนึ่ง ๆ ก็ได้ โดยพิจารณาถึงปริมาณ
คดีและอัตรากำลังปลัดอำเภอ ส่วนกิ่งสถานีตำรวจภูธรตำบลไม่ต้องจัดพนักงานสอบสวนไปประจำ
ทำการสอบสวน

4. เมื่อพนักงานสอบสวนไปประจำทำการสอบสวนคดีที่สถานีตำรวจภูธรให้
บันทึกในรายงานเบ็ดเสร็จประจำวันของกรมตำรวจไว้ เป็นหลักฐาน ทั้งเวลาไปและเวลากลับ ใน
ระหว่างที่ประจำปฏิบัติหน้าที่นั้น ถ้ามีเหตุการณ์หรือคดีใดเกิดขึ้น ให้บันทึกเหตุการณ์การปฏิบัติและผล
ไว้ในรายงานเบ็ดเสร็จประจำวันนั้นด้วย

5. ให้ทุกสถานีตำรวจภูธรประจำอำเภอหรือกิ่งอำเภอ จัดให้มีรายงาน
เบ็ดเสร็จประจำวันแยกเป็น 2 เล่ม เล่มหนึ่งใช้บันทึกทางธุรการ อีกเล่มหนึ่งให้ใช้เฉพาะการ
บันทึกเหตุการณ์ของพนักงานสอบสวน ตามนัยข้อ 4 (สำหรับข้อนี้ต่อมากกระทรวงฯ ได้สั่งยกเลิก คง
ใช้เบ็ดเสร็จประจำวันเล่มเดียวกัน)

6. เฉพาะนายอำเภอซึ่งเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน เมื่อมีคดีที่จำเป็นจะ
ต้องสอบสวนเองตามปกติ ก็ให้ไปทำการสอบสวน ณ ที่สถานีตำรวจตามหลักการนี้ แต่ถ้าเป็นกรณี
พิเศษให้อยู่ในดุลยพินิจจะทำการสอบสวน ณ ที่ใดก็ได้ ตามความจำเป็นและความเหมาะสม ส่วน
พนักงานสอบสวนอื่น ๆ จะทำการสอบสวนนอกสถานีตำรวจอำเภอหรือกิ่งอำเภอ ได้เฉพาะ
เมื่อได้ประสบเหตุอันเป็นมูลคดีอาญาตามท้องที่ ซึ่งจะต้องดำเนินการสอบสวนโดยพลัน หรือในกรณี
ได้รับอนุญาตจากนายอำเภอให้ทำการสอบสวนตามท้องที่ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แก่คดี

ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบนี้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2496 เป็นต้นไป
ส่วนการประสานงานกับพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจท้องที่ คงเป็นไปตามข้อบังคับ ที่ 3/2496

ตามข้อบังคับฉบับนี้ ได้กำหนดไว้ว่าเมื่อมีคดีเกิดขึ้น หัวหน้าพนักงาน
สอบสวนจะสั่งให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอท้องที่ หรือพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจท้องที่ทำ
การสอบสวน หรือร่วมกันทำการสอบสวนก็ได้ แต่ตามระเบียบให้จัดปลัดอำเภอไปเข้าเวรทำการ

สอบสวน จึงได้มีบางจังหวัดหาหรือว่า หากนายอำเภอจะสั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่เวรรับคำร้องทุกข์ และสอบสวนคดี โดยสับเปลี่ยนกับปลัดอำเภอ จะขัดข้องประการใดหรือไม่ กระทรวงมหาดไทยได้ตอบชี้แจงว่า นายอำเภอเป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการของอำเภอทุกแผนกการ และในฐานะหัวหน้าพนักงานสอบสวน นายอำเภอย่อมมีอำนาจสั่งการให้นายตำรวจอยู่เวรสอบสวนคดี โดยผลัดเปลี่ยนกับปลัดอำเภอได้ จึงปรากฏว่าการสอบสวนคดีในขณะที่ใช้ข้อบังคับที่ 3/2496 นั้น เป็นการสอบสวนร่วมกัน โดยนายอำเภอเป็นหัวหน้ารับผิดชอบ แต่สำหรับพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจนั้น บางแห่งก็มีนายตำรวจเข้าเวรสอบสวนคดีอาญาผลัดเปลี่ยนกับปลัดอำเภอ บางแห่งก็ไม่ได้เข้าเวร เพราะทางตำรวจอ้างว่า ไม่มีนายตำรวจพอจะเข้าเวรสอบสวนได้

คำสั่งกระทรวงมหาดไทยที่วางระเบียบให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอไปประจำทำการสอบสวนคดีอาญาที่สถานีตำรวจนี้ ต่อมาปรากฏว่าเกิดขัดข้องเนื่องจากมีสถานีตำรวจหลายแห่งคับแคบและชำรุด ทำให้การสอบสวนคดีอาญาไม่รัดกุมและไม่เป็นความลับเพียงพอ โดยโต๊ะทำงานของพนักงานสอบสวนอยู่ใกล้ที่ควบคุมของผู้ต้องหา การสอบสวนพยานผู้ต้องหาได้ยินโดยตลอด นอกจากนั้น ยังใช้เป็นที่ปฏิบัติราชการของเจ้าหน้าที่ตำรวจอีก กระทรวงมหาดไทยจึงได้สั่งผ่อนผันให้ผู้ว่าราชการภาคส่งย้ายสถานที่ทำการสอบสวนได้ชั่วคราว โดยให้พิจารณาผ่อนผันเฉพาะสถานีตำรวจที่คับแคบและชำรุดมาก¹⁶ ซึ่งปรากฏว่าขณะนั้นสถานีตำรวจส่วนมากก็ชำรุด หรือถ้าไม่ชำรุดก็คับแคบ สถานที่ทำการสอบสวนหลายแห่งจึงกลับมาทำกันที่ว่าการอำเภอ ครั้นต่อมาในปี พ.ศ. 2500 กระทรวงมหาดไทยได้สั่งการในเรื่องนี้เพิ่มเติมว่า นอกจากข้อเท็จจริงจะปรากฏว่า นอกจากจะประสบข้อขัดข้องในเรื่องสถานีตำรวจจุกจรคับแคบและชำรุดแล้ว ยังมีข้อขัดข้องอีกหลายประการคือ¹⁷

1. สถานีตำรวจกับที่ว่าการอำเภออยู่ห่างไกลกัน นายอำเภอไม่ค่อยมีโอกาสไปควบคุมดูแลได้ใกล้ชิด เป็นการเปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติงานบกพร่องล่าช้าโดยง่าย

¹⁶หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 18418/2497 ลงวันที่ 16 สิงหาคม 2497.

¹⁷หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 16535/2500 ลงวันที่ 11 ตุลาคม 2500

2. พนักงานสอบสวนจะ เสนอ เรื่อง ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนพิจารณาสั่งการปฏิบัติไม่เป็นไปด้วยความสะดวก
3. สถานีตำรวจภูธรทุกแห่งมีวิทยุทำการรับ-ส่ง ก่อให้เกิดเสียงดังรบกวนพนักงานสอบสวนขาดสมาธิ เป็นผลให้เสียหายแก่การสอบสวน
4. สถานีตำรวจบางแห่งต่อเติมชั้นล่างเป็นที่สอบสวน ซึ่งเป็นห้องแคบ ๆ อดสู้อากาศและแสงสว่าง ทำให้ไม่มีความสว่างใ้อ่าง การสอบสวนไม่ได้รับผลดี

กระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาแล้ว เห็นว่าผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ทราบข้อเท็จจริงดีว่าสถานีตำรวจแห่งใดเหมาะสมหรือไม่ ระหว่างที่ว่าการอำเภอกับสถานีตำรวจแห่งใดจะเหมาะสมกว่ากัน ประกอบกับได้ยุดเลืกภาค จึงให้อยู่ในดุลยพินิจของผู้ว่าราชการจังหวัดที่จะสั่งให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอไปทำการสอบสวนที่อำเภอหรือสถานีตำรวจ เป็นรายอำเภอไป

การสอบสวนคดีอาญาคงดำเนินการตามข้อบังคับ ที่ 3/2497 ลงวันที่ 7 พฤษภาคม 2496 โดยอำเภอดำเนินการแต่ฝ่ายเดียวตลอดมาจนถึง พ.ศ. 2500 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนความผิดอาญาใหม่ ประกอบกับมีพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2499 ยุบเลิกภาค อำนาจหน้าที่ของผู้ว่าราชการภาคเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาต้องเปลี่ยนแปลงใหม่ ประกอบกับกระทรวงมหาดไทยมุ่งหมายที่จะให้จังหวัดและอำเภอ ซึ่งเป็นพนักงานสอบสวนชั้นต้น เป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนคดีอาญา โดยเด็ดขาด ข้อบังคับนี้ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีไว้ดังนี้¹⁸

1. เมื่อเกิดคดีขึ้น ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนประจำอำเภอสั่งพนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอหรือตำรวจทำการสอบสวน หรือร่วมกันทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ให้ปฏิบัติไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
2. เมื่อมีคดีอุกฉกรรจ์หรือคดีซึ่งมีเหตุพิเศษอันจะต้องรายงานด่วนเกิดขึ้น หัวหน้าพนักงานสอบสวนจะต้องทำการสอบสวนด้วยตนเอง หรือเข้าร่วมทำการสอบสวนทันทีและจะต้องรายงานเหตุไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดโดยพลัน

¹⁸ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 1/2501 ลงวันที่ 24 มีนาคม 2501

3. คดีอาญาใด ๆ ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาเห็นว่า เป็นคดีสำคัญหรือ อยู่ในความสนใจของประชาชน ผู้ว่าราชการจังหวัดจะ ทำการสอบสวนด้วยตนเองหรือร่วมกับพนักงานสอบสวนชั้นต้นทำการสอบสวนก็ได้ หรือส่งพนักงานสอบสวนชั้นจังหวัดไปสอบสวน หรือ ไปร่วมกับพนักงานสอบสวนชั้นต้นก็ได้

ฉะนั้น ข้อบังคับนี้จึงเป็นการ เปลี่ยนแปลงพนักงานสอบสวนในชั้นภาคซึ่งยุบเลิกไปเท่านั้น ส่วนอื่น ๆ ก็คงเป็นเช่นเดิมตามข้อบังคับที่ 3/2496 คือ พนักงานสอบสวนเมืงทั้งฝ่ายอำเภอและตำรวจผู้สอบสวนซึ่งแล้วแต่ นายอำเภอจะส่ง การรับผิดชอบเป็นของนายอำเภอและผู้ว่าราชการจังหวัด โดยจะส่งพนักงานสอบสวนฝ่ายใดทำการสอบสวนก็ได้ แต่ทางปฏิบัติขณะนั้นอำเภอ ก็ทำแต่ฝ่ายเดียว เว้นกรณีข้าราชการต้องหาคดีอาญาและคดีความผิดเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ซึ่งต้องทำการสอบสวนร่วมกัน

สำหรับข้อบังคับนี้ ได้วางระเบียบไว้ต่างหากอีกว่า ในคดีอุกฉกรรจ์หรือคดีที่มีอัตราโทษอย่างสูงจำคุกตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป ถ้าหัวหน้าพนักงานสอบสวนไม่ทำการสอบสวนด้วยตนเอง ให้ส่งพนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอและตำรวจร่วมกันทำการสอบสวน โดยอยู่ในความรับผิดชอบของหัวหน้าพนักงานสอบสวน

เนื่องจากปรากฏว่า วิธีการปฏิบัติเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา ตามข้อบังคับที่ 1/2501 ลงวันที่ 24 มีนาคม 2501 ได้เกิดข้อขัดข้องในการปฏิบัติหลายประการ กระทรวงมหาดไทย จึง ได้ออกข้อบังคับเรื่องกำหนดอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญาวางทางปฏิบัติใหม่ ข้อบังคับฉบับนี้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนแต่อย่างใด อำเภอคงทำการสอบสวนอยู่ตามเดิม คงเปลี่ยนแปลงเฉพาะวิธีดำเนินการสอบสวนเท่านั้น¹⁹

การสอบสวนคดีอาญาในระยะ เวลาตั้งแต่คณะรัฐมนตรี ได้มีมติให้โอนการสอบสวนคดีอาญาจากที่เจ้าหน้าที่ตำรวจดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว มาให้อำเภอดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2489 เป็นต้นมา จนถึงปี พ.ศ. 2501 จึงเป็นอำนาจหน้าที่ของอำเภอดำเนินการแต่ฝ่ายเดียวมา โดยตลอด แม้ว่าตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา กระทรวงมหาดไทยจะ ได้วางระเบียบข้อบังคับให้นายอำเภอส่งพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจให้เข้าทำการสอบสวน

¹⁹ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 3/2501 ลงวันที่ 18 เมษายน 2501.

ได้ ก็ปรากฏว่ามีบางอำเภอเท่านั้นที่มีตำรวจเข้าเวรสอบสวนคดีอาญาด้วย แต่ส่วนมากแล้วอำเภอ เป็นฝ่ายทำทั้งสิ้น ฉะนั้น ก็ถือว่าการสอบสวนคดีอาญาในระยะเวลาดังกล่าว เป็นอำนาจหน้าที่ของ อำเภอแต่ฝ่ายเดียว การสอบสวนคดีอาญาดังที่กล่าวมานี้ ได้ดำเนินการมาจนถึงปี พ.ศ.2502 ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงใหม่

3. การสอบสวนคดีอาญาในปี พ.ศ. 2505 สมัย จอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

หลังจากที่ได้มีข้อบังคับ 3/2501 ลงวันที่ 18 เมษายน 2501 ออกมาใช้ บังคับเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีแล้ว เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2501 ที่ประชุมศูนย์การป้องกันปราบปรามอาชญากรรม (ศปก.) ได้มีการประชุมและ ได้มีมติให้กระทรวงมหาดไทยปรับปรุงการสอบสวนคดีอาญา ในส่วนภูมิภาคโดยให้เจ้าหน้าที่ตำรวจรับมอบงานสอบสวนคดีอาญา ไปดำเนินการ และให้ปรับปรุงการปกครองบังคับบัญชาข้าราชการตำรวจในส่วนภูมิภาคในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี กระทรวงมหาดไทยจึง ได้จัดให้มีการประชุมพิจารณาวางระเบียบเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญา ซึ่งมีเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เข้าร่วมพิจารณาวางระเบียบข้อบังคับด้วย การพิจารณาได้ดำเนินการโดยตลอดมาจนถึงเดือนสิงหาคม 2502 จึงแล้วเสร็จ เหตุที่ต้องพิจารณากันเนิ่นนานถึงเพียงนี้ ก็เพราะติดขัดด้วยข้อปลีกย่อยต่าง ๆ และเรื่องที่สำคัญที่ไม่สามารถตกลงกันได้ คือ เรื่องอำนาจการปกครองบังคับบัญชาข้าราชการตำรวจ ซึ่งฝ่ายตำรวจ ไม่ยินยอมให้ฝ่ายปกครองบังคับบัญชา รวมตลอดถึงการให้ทุนให้ โภชต่าง ๆ

เมื่อที่ประชุม ได้พิจารณาตกลงกันได้แล้ว จึง ได้ออกข้อบังคับวางระเบียบ เกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา ในจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรีขึ้นใหม่ ตามข้อ บังคับที่ 8/2502 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2502²⁰ ซึ่งข้อบังคับฉบับนี้ ได้มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญา เกี่ยวกับตัวพนักงานสอบสวน ซึ่ง เดิมนายอำเภอและปลัดอำเภอ เป็นผู้สอบสวนรับผิดชอบอยู่ มีใจความสำคัญดังนี้

²⁰ กองการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง, การสอบสวนคดีอาญาของพนักงานฝ่ายปกครอง, หน้า 4.

ก. คดีอาญาในเขตอำนาจของอำเภอ ให้นายอำเภอหรือผู้รักษาการแทน เป็นหัวหน้าในการดำเนินการสอบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคท้าย และเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 และตามปกติให้นายตำรวจซึ่งประจำสถานีตำรวจภูธรอำเภอ และมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรี หรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป เป็นผู้ทำการสอบสวนความผิดอาญา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุผลอันสมควร นายอำเภอจะสั่งให้ปลัดอำเภอทำการสอบสวนก็ได้

ข. คดีอาญาในเขตอำนาจของกิ่งอำเภอ ให้ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอหรือผู้รักษาการแทน เป็นหัวหน้าในการดำเนินการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคท้าย และเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 และตามปกติให้นายตำรวจซึ่งประจำสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอ และมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป เป็นผู้ทำการสอบสวนความผิดอาญา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุผลอันสมควร ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ จะสั่งให้ปลัดอำเภอทำการสอบสวนก็ได้ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งเงื่อนไขตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดได้ กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 มาตรา 71

ค. คดีอาญาในเขตอำนาจจังหวัด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้รักษาการแทนเป็นหัวหน้าในการดำเนินการสอบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคท้าย และเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 141 และตามปกติให้ผู้กำกับตำรวจภูธรจังหวัด หรือรองผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัด หรือนายตำรวจซึ่งประจำกองตำรวจภูธรจังหวัด และมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป เป็นผู้ทำการสอบสวนความผิดอาญา เว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุผลอันสมควร ผู้ว่าราชการจังหวัดจะสั่งให้รองผู้ว่าราชการหรือปลัดจังหวัดทำการสอบสวนก็ได้

นอกจากนี้ก็มีเกี่ยวกับเรื่องสถานที่ทำการสอบสวน การประสานงานระหว่างพนักงานสอบสวนแห่งท้องที่กับพนักงานสอบสวนอื่น และวิธีดำเนินการเกี่ยวกับการสอบสวนซึ่งก็เปลี่ยนแปลงไปบ้างเล็กน้อย แต่ไม่ใช่หลักการสำคัญอย่างใด หลักการที่สำคัญที่เปลี่ยนแปลงก็คงมีแต่ตัวพนักงานสอบสวนเท่านั้น ซึ่งเดิมปลัดอำเภอทำการสอบสวนมาเป็นเจ้าหน้าที่ทำการสอบสวน ส่วนหัวหน้าพนักงานสอบสวนคงเป็นผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ และปลัดอำเภอ ผู้เป็นหัวหน้า

ประจำกิ่งอำเภอตามเดิม ส่วนปลัดอำเภอจะเข้าทำการสอบสวนได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุอันสมควร และ นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอส่งให้ไปทำการสอบสวนจึงจะทำการสอบสวนได้²¹

ข้อบังคับนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2503 เป็นต้นไป แต่ก่อนที่จะถึงกำหนดเวลาข้อบังคับนี้ กระทรวงมหาดไทยก็ได้สั่งการให้จังหวัดต่าง ๆ ถือปฏิบัติเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา เป็นเรื่องสำคัญเกี่ยวกับสวัสดิภาพของประชาชน ควรจะได้ตระเตรียมการและดำเนินการในเรื่องนี้ให้รอบคอบรัดกุม มิให้เกิดภาพร้องเสียหายขึ้นได้ ก่อนที่จะถึงกำหนดเวลาใช้ข้อบังคับที่พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจจะได้เข้าไปช่วยพนักงานสอบสวน ฝ่ายอำเภอทำการสอบสวนคดีเพื่อเป็นการฝึกและสวมงานกันได้โดยราบรื่นเรียบร้อย ทั้งนี้เพื่อให้เกิดผลดีแก่ราชการและการปราบปรามโจรผู้ร้าย โดยกระทรวงมหาดไทยได้วางแผนทางให้จังหวัดถือปฏิบัติ ดังนี้²²

1. ให้ส่งพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจไปทำการสอบสวนคดีอาญาให้เต็มตามอัตรากำลังของพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจที่มีอยู่ เพื่อเป็นการเริ่มรับและสวมงาน คงให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอคงช่วยเหลือได้เท่าที่จำเป็น เพื่อมิให้เสียหายแก่ราชการ และให้พยายามถอนพนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอออกไปทำงานอย่างอื่นให้หมดสิ้นก่อนวันที่ 1 มกราคม 2503
2. หากท้องที่ใด พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจพร้อมที่จะรับมอบงานด้านสอบสวนไปปฏิบัติงานได้แล้ว ก็ให้จังหวัดรายงานขออนุมัติไปกระทรวงมหาดไทย และเมื่อกระทรวงมหาดไทยอนุมัติแล้วก็ให้รับไปปฏิบัติได้เลย โดยให้ถือปฏิบัติตามข้อบังคับดังกล่าวโดยอนุโลม
3. โดยที่ข้อบังคับกำหนดให้นายอำเภอและปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนรับผิดชอบและควบคุมการสอบสวนคดี ให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนด้วยความเรียบร้อย ดังนั้น หัวหน้าพนักงานสอบสวนจึงจำเป็นต้องควบคุมการสอบสวนอยู่โดยใกล้ชิดและบางแห่งพนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจอาจมีไม่พอ เพราะจะต้องไปว่าคดียังศาลแขวงและฝากขังผู้ต้องหา ยังศาลและอาจมีข้อขัดข้องอย่างอื่น ๆ อีกหลายอย่างบังเกิดขึ้น กรณีจำเป็น

²¹ กองการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง, การสอบสวนคดีอาญาของพนักงานฝ่ายปกครอง, หน้า 4.

²² หนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 16335/2502 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2512.

ต่าง ๆ เหล่านี้อาจเกิดขึ้นได้โดยกระทันหัน ซึ่งหัวหน้าพนักงานสอบสวนจะต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนฝ่ายอำเภอได้เข้าช่วยเหลือทำการสอบสวนให้ทันห้วงที่

โดยคำสั่งฉบับนี้ จึงปรากฏว่าก่อนใช้ข้อบังคับที่ 8/2502 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2502 ได้มีเจ้าหน้าที่ตำรวจไปเข้าเวรทำการสอบสวนคดีอาญาเป็นการฝึกงานก่อน บางอำเภอก็รับมอบงานสอบสวนไปทำเลย แต่พอถึงกำหนดเวลาปฏิบัติตามข้อบังคับ คือวันที่ 1 มกราคม 2503 บางอำเภอก็ถอนปลัดอำเภอไปทำงานอื่นหมด บางอำเภอก็ยังมีปลัดอำเภอไปช่วยทำงานสอบสวนอยู่ เพราะกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่พอ แต่อย่างไรก็ดีการสอบสวนตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2503 เป็นต้นมา ก็ยังเป็นการสอบสวนร่วมกัน เพราะมีทั้งฝ่ายตำรวจและอำเภอทำการสอบสวนและฝ่ายปกครองยังเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนรับผิดชอบดำเนินการอยู่

เมื่อได้ถือปฏิบัติตามข้อบังคับที่ 8/2502 ลงวันที่ 26 ตุลาคม 2502 การดำเนินการสอบสวนฝ่ายตำรวจก็ดำเนินการไปฝ่ายเดียวตลอดมา เว้นบางอำเภอเท่านั้นที่ยังมีฝ่ายอำเภอเข้าไปช่วยทำการสอบสวนอยู่ แต่ก็มีได้ไปเข้าเวรสอบสวน เป็นแต่เข้าไปสอบสวนเฉพาะเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะเท่านั้น แต่ปรากฏว่าในทางปฏิบัติต่างเกิดปัญหาข้อขัดข้องหลายประการ เช่น เรื่องสถานที่ทำการสอบสวนซึ่งตามข้อบังคับให้ทำที่เดิม คือ ที่อำเภอ แต่ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ตำรวจไม่ยอมไปทำการสอบสวนที่อำเภอ บางแห่งก็ยอมมาทำการสอบสวน แต่มาเฉพาะตัวพนักงานสอบสวน ส่วนบัญชีเอกสารหรืออุปกรณ์การสอบสวนมิได้นำไปด้วย การเสนอสำนวนการสอบสวนให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนพิจารณาสั่งการ ตามมาตรา 141 ก็เสนอมานิดที่ไม่มีใครจะตรวจพิจารณาสั่งได้ นอกจากนั้นเรื่องการบังคับบัญชาก็มีได้เป็นไปตามหนังสือสั่งการของกระทรวงมหาดไทย ทั้งนี้ ก็โดยส่วนกลางคือกรมตำรวจพยายามสั่งการไปในทางที่ขัดกับคำสั่ง และข้อบังคับของกระทรวงมหาดไทย จึงทำให้เกิดปัญหาข้อยุ่งยากขึ้นอย่างมากในระยะนี้ กระทรวงมหาดไทยก็พยายามหาทางขจัดข้อขัดข้องและอุปสรรคต่าง ๆ แต่ก็ยังไม่เป็นผลสำเร็จ จนถึง พ.ศ. 2506 ก็มีการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาอีกครั้งหนึ่ง และเป็นการเปลี่ยนแปลงที่โอนอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาจากฝ่ายอำเภอไปให้แก่ฝ่ายตำรวจดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว นับเป็นการโอนอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาระหว่างอำเภอกับตำรวจเป็นครั้งที่ 2 โดยเป็นการโอนไปซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองมิได้มีหน้าที่ร่วมอยู่ด้วยเลย เช่น การโอนเมื่อ พ.ศ. 2482

4. การสอบสวนคดีอาญาในปี พ.ศ. 2506 สมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็น นายกรัฐมนตรี รักษาราชการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ และจอมพลประภาส จารุเสถียรเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (ตั้งแต่วันที่ 15 พฤศจิกายน 2506)

ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจและหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาในจังหวัด อื่นนอกนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี ในปี พ.ศ. 2506 คือ ก่อนที่ข้อบังคับที่ 1/2506 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2506 เรื่อง กำหนดอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญา จะได้ออกมาใช้ บังคับได้เมื่อมีเหตุอะไรเกิดขึ้น การสอบสวนคดีอาญามีอุปสรรคข้อขัดข้องประการใด จึงต้องออก ข้อบังคับใหม่ โดยอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาให้แก่ม่ายตำรวจดำเนินการแต่ฝ่ายเดียว ทั่วๆ ที่กฎหมายก็ยังปรากฏอยู่ว่า ฝ่ายปกครองยังมีอำนาจหน้าที่อยู่ตามกฎหมาย ซึ่งควรจะได้ทราบไว้ โดยละเอียด เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงคราวนี้เป็น การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญครั้งหนึ่งของประวัติ การสอบสวนคดีอาญาในประเทศไทย

สำหรับสาเหตุที่จะมีการเปลี่ยนแปลงอำนาจหน้าที่การสอบสวนคดีอาญาก็เนื่อง จากกระทรวงมหาดไทยได้เสนอขอให้แก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อคณะรัฐมนตรี ให้พนักงานฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้ทั่วราชอาณาจักร ซึ่งความจริงบุคคล ดังกล่าวมีอำนาจสอบสวนคดีอาญาได้อยู่แล้วตามกฎหมาย แต่กฎหมายมิได้เขียนไว้ให้ชัดเจนจึง ขาดอำนาจการสอบสวนได้เพียงใด การที่กระทรวงมหาดไทยขอให้แก้ไขใหม่ก็เพื่อเขียนให้ชัดเจน จึง ว่ามีอำนาจสอบสวนได้ทั่วราชอาณาจักร นอกจากนั้นก็โดยมีความประสงค์ที่จะให้พนักงานฝ่ายปก ครองชั้นผู้ใหญ่ ได้ใช้อำนาจควบคุมพนักงานสอบสวนอื่น ๆ เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ราษฎร เมื่อ ได้รับการร้องเรียนว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการสอบสวนคดี ซึ่งคณะรัฐมนตรีก็เห็นชอบตาม หลักการที่ขอแก้ไขใหม่ กรมตำรวจได้บันทึกเสนออดีตนายกรัฐมนตรีสมัยนั้น (จอมพลสฤษดิ์ ธนะ- รัชต์) ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจด้วย นายกรัฐมนตรี (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) เข้าใจไปว่าฝ่ายปกครองจะไปแย่งอำนาจหน้าที่ของตำรวจจนครบบาทมาทำ และว่าตำรวจ จนครบบาทสอบสวนมาหลายยุคหลายสมัยแล้ว ปฏิบัติมาโดยเรียบร้อย การที่จะให้บุคคลภายนอกซึ่ง ไม่ใช่ตำรวจเข้ามาสอบสวนอีก จะเป็นการถอยหลังเข้าคลอง น่าจะมุ่งหมายในทางอำนาจมากกว่าที่จะหวังผลอันเป็นจุดหมายปลายทาง

เพราะเหตุดังกล่าว อดีตนายกรัฐมนตรีนายจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์) ซึ่งรักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ จึงได้มีหนังสือสั่งการไปยังกรมตำรวจตามหนังสือที่ พ. 8/2506 ลงวันที่ 16 เมษายน 2506 ให้ทำหนังสือในนามของอธิบดีกรมตำรวจ เสนอไปยังรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ว่า ได้นำเรื่องนี้หารือนายกรัฐมนตรีนายจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะผู้รักษาการอธิบดีกรมตำรวจและนายกรัฐมนตรีนายจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ แล้ว และนายกรัฐมนตรีนายจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้สั่งการมาให้เสนอกระทรวงมหาดไทยทราบ

ความสำคัญของหนังสือ ที่ พ.8/2506 ลงวันที่ 16 เมษายน 2506 ซึ่งข้อความสำคัญในตอนท้ายว่า

"ข้าพเจ้าหวังว่า ท่านจะได้เข้าใจในเหตุผลและนโยบายของข้าพเจ้า ในฐานะหัวหน้ารัฐบาล กล่าวอย่างสั้น ๆ ง่าย ๆ ก็คือ

1. อำนาจการสอบสวนของพนักงานฝ่ายปกครองชั้นผู้ใหญ่ที่จะแก้ไขกฎหมายนั้น ข้าพเจ้า เห็นควรระงับ ไม่ว่าจะ เป็นอำนาจทั่วราชอาณาจักรหรือ เฉพาะพระนครและธนบุรีก็ตาม

2. ในเขตตำรวจนครบาล ให้อำนาจการสอบสวนคงอยู่ในอำนาจของตำรวจนครบาลฝ่ายเดียว

3. สำหรับตำรวจภูธรซึ่งขณะนี้การสอบสวนยังร่วมกันอยู่กับฝ่ายปกครองขอให้พยายามเร่งรัดหาทางให้ตำรวจภูธรมีอำนาจสอบสวนแต่ฝ่ายเดียวให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเร็วได้

โดยหนังสือฉบับนี้ แม้จะเป็นหนังสือของผู้รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจ แต่อีกตำแหน่งหนึ่งนั่นก็คือ นายกรัฐมนตรี และถ้อยคำที่กล่าวมาในหนังสือก็ได้กล่าวในฐานะอธิบดีกรมตำรวจ แต่กล่าวในฐานะนายกรัฐมนตรีนายจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ กระทรวงมหาดไทยได้เสนอความเห็นเรื่องกำหนดอำนาจหน้าที่พนักงานสอบสวนในจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี จึงได้ออกมาใช้บังคับให้เจ้าหน้าที่ตำรวจมีอำนาจหน้าที่ทำการสอบสวนแต่ฝ่ายเดียว โดยฝ่ายปกครองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ข้อบังคับฉบับนี้ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและหัวหน้าพนักงานสอบสวนได้ดังนี้²³

กิ่งอำเภอ ให้หัวหน้าสถานีตำรวจภูธรกิ่งอำเภอหรือผู้รักษาการแทน ซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนกับให้นายตำรวจที่ประจำสถานีที่มียศชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป เป็นพนักงานสอบสวน

²³ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 1/2506 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2506.

อำเภอ ให้ผู้บังคับกอง หรือผู้รักษาการแทน เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน นายตำรวจซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า เป็นพนักงานสอบสวน

จังหวัด ให้ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัด หรือผู้รักษาการแทน เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน กับให้นายตำรวจที่มียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไปในสังกัดกองกำกับการตำรวจภูธรจังหวัด เป็นพนักงานสอบสวน

เขต ให้ผู้บังคับการตำรวจภูธร เขต หรือผู้รักษาการแทน เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน นายตำรวจตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไป ในสังกัดกองบังคับการเขต เป็นพนักงานสอบสวน

ให้ผู้บัญชาการตำรวจภูธรหรือผู้รักษาการแทนเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนในเขตจังหวัดอื่นนอกจากจังหวัดพระนครและจังหวัดธนบุรี นายตำรวจที่สังกัดในกองบัญชาการตำรวจภูธรซึ่งมียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่าขึ้นไปเป็นพนักงานสอบสวน จะให้ผู้นี้ได้อำนาจหน้าที่เป็นผู้ทำการสอบสวนเรื่องใด ให้ผู้บัญชาการตำรวจภูธร รองผู้บัญชาการ ผู้ช่วยผู้บัญชาการ เป็นผู้พิจารณาสั่งการ

ให้อธิบดีกรมตำรวจ รองอธิบดี และผู้ช่วยอธิบดี เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนทั่วราชอาณาจักร มีอำนาจสั่งการเกี่ยวกับคดีได้ทุกกรณี

เมื่อกระทรวงมหาดไทย ได้สั่งให้จังหวัดถือปฏิบัติตามข้อบังคับดังกล่าวแล้ว ได้มีหนังสือขอความเข้าใจไปยังจังหวัดต่าง ๆ เกี่ยวกับการจับกุม ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองยังมีอำนาจหน้าที่อยู่ตามกฎหมาย ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ 16914/2506 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2506 ว่า

การจับกุม พนักงานฝ่ายปกครอง ไม่พึงกระทำหน้าที่จับกุมผู้ต้องหาที่กระทำผิดอาญาใด ๆ เว้นความผิดซึ่งหน้า

ในกรณีประสบเหตุล่าช้าที่เป็นคดีอาญา และที่นั้นไม่มีเจ้าพนักงานตำรวจที่จะดำเนินการ ถ้าเห็นสมควรก็ให้ช่วยจัดให้มีการดูแลรักษาสถานที่ หลักฐาน หากจำเป็นจะต้องทำบันทึกใด ๆ ไว้ อันเป็นประโยชน์แก่คดีเพื่อมอบให้เจ้าหน้าที่ตำรวจต่อไปก็ได้

นับตั้งแต่วันที่ 15 พฤศจิกายน 2506 ซึ่งเป็นวันที่ข้อบังคับที่ 1/2506 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2506 มีผลใช้บังคับเป็นต้นมา การสอบสวนคดีอาญาก็เป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจแต่

ฝ่ายเดียว โดยอำเภอมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย ปรากฏว่า เหตุการณ์โจรผู้ร้ายได้ทวีความรุนแรงยิ่งกว่าแต่ก่อนเป็นอันมาก ประชาชนได้รับความเดือดร้อน ทั้งนี้เพราะกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจมิเพียงพอ จึงไม่สามารถจะปราบปรามโจรผู้ร้ายให้สงบราบคาบลงได้ และเจ้าหน้าที่ตำรวจอ้างว่า ไม่ได้รับความช่วยเหลือจากฝ่ายปกครอง ซึ่งทางฝ่ายปกครองก็ไม่สามารถที่จะให้ความช่วยเหลือได้ เพราะข้อบังคับและคำสั่งห้ามไว้ กระทรวงมหาดไทยจึงได้สั่งการแก้ไขใหม่ตามหนังสือกระทรวงมหาดไทยด่วน ที่ 0310/2175 ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2507 โดยชี้แจงและสั่งการว่า ตามที่ได้สั่งการมาดังกล่าวข้างต้นนั้น ก็โดยรัฐบาลมีนโยบายที่แบ่งแยกหน้าที่การปฏิบัติงานระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองกับตำรวจออกจากกันได้เด็ดขาด ไม่ซ้อนกัน ไม่ก้าวก้ำกัยกันอันจะนำมาซึ่งการแก่งแย่งซึ่งกันและกัน บัดนี้กรมตำรวจเสนอว่ามีเหตุอันสมควรให้พนักงานฝ่ายปกครองของกระทรวงมหาดไทยทุกระดับ ทำการจับกุมได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา กระทรวงมหาดไทย พิจารณาแล้วเห็นว่า ในระยะนี้จำเป็นต้องให้พนักงานฝ่ายปกครองทำการจับกุมผู้ต้องหาที่กระทำความผิดไปก่อน จึงให้พนักงานฝ่ายปกครองของกระทรวงมหาดไทยทุกระดับ ตลอดถึงกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ทำการจับกุมผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดอาญาใด ๆ ได้ตามอำนาจที่มีตามกฎหมายในกรณีที่ไม่มีการจับกุม จะทำการจับกุมได้ ณ ที่นั้น เมื่อเห็นเป็นการสมควรและจำเป็นเมื่อทำการจับกุมแล้วให้นำส่งพนักงานสอบสวนตำรวจทำการสอบสวนดำเนินคดีต่อไป และเพื่อเป็นหลักฐานการปฏิบัติงาน ตลอดจนเป็นประโยชน์ในการพิสูจน์ความผิดที่กล่าวหาขึ้น ให้พนักงานฝ่ายปกครองผู้จับกุมมีอำนาจบันทึกหรือดำเนินการทั้งหลายอื่นตามกฎหมายอันจะเป็นประโยชน์ในคดีเท่าที่จำเป็น โดยจะจัดทำเองหรือให้เจ้าหน้าที่อื่นทำในความควบคุมของบุคคลนั้น ๆ แล้วมอบให้ตำรวจรับไปเพื่อประกอบการพิจารณา

แม้กระทรวงมหาดไทยจะได้สั่งการแก้ไขไปแล้ว เช่นนี้ก็ตาม เหตุการณ์ก็ยังคงดำเนินไปเหมือนเดิม คือฝ่ายปกครองก็ยังไม่กล้าทำอะไรลงไป เพราะยังเกรงว่าจะเป็นเรื่องเข้าไปแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจเข้า และเหตุการณ์โจรผู้ร้ายก็ยังไม่ลดลง กระทรวงมหาดไทยจึงได้สั่งแก้ไขข้อบังคับเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญาใหม่ โดยออกข้อบังคับที่ 1/2509 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2509 หลักการตามข้อบังคับใหม่นี้ ส่วนใหญ่เป็นไปตามข้อบังคับเดิม คือข้อบังคับที่ 1/2506 ลงวันที่ 7 พฤศจิกายน 2506 กล่าวคืออำนาจการสอบสวนคดีอาญายังคงเป็นอำนาจหน้าที่ของตำรวจอยู่ แต่เพื่อที่จะมิให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอละเลยหรือกล่าวอ้างว่า ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องและไม่ต้องร่วมรับผิดชอบในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดคดีอาญา จึงได้แก้ไขอำนาจสอบสวนของผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอเสียใหม่

5. การสอบสวนคดีอาญาในปี พ.ศ. 2506 ถึง พ.ศ. 2509 สมัยจอมพล
ประภาส จารุเสถียร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กระทรวงมหาดไทยก็ได้แก้ไขอำนาจสอบสวนใหม่ โดยข้อบังคับที่ 1/2509
ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2509 โดยยังมีหลักการเดิมคือ อำนาจในการสอบสวนอยู่กับฝ่ายตำรวจ แต่
ให้ฝ่ายปกครองคือ ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ เข้าร่วมสอบสวนได้บางกรณีคือ

1. กรณีประสบเหตุความผิดอาญา ก็ให้จับกุมหรือสั่งให้จับกุมได้ และสอบสวนเบื้องต้นเท่าที่จำเป็น
2. กรณีร้องขอความเป็นธรรม ก็อาจสั่งให้พนักงานสอบสวนชี้แจงผลการสอบสวนหรือเข้าควบคุมการสอบสวนได้หรือให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองเข้าร่วมทำการสอบสวน
3. กรณีข้าราชการต้องหาคดีอาญาเนื่องจากการกระทำตามหน้าที่ ก็ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองร่วมสอบสวนด้วย

การแก้ไขดังกล่าว อ้างเหตุผลตามหนังสือกระทรวงมหาดไทย ที่ มท.0201/1696 ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2509 ว่า ตามที่ได้ใช้ข้อบังคับที่ 1/2506 มา นั้น ได้รับการพึงผลการปฏิบัติและได้รับคำฟ้อง คำชี้แจงต่าง ๆ จากเจ้าหน้าที่และประชาชนทั่วไปแล้ว เห็นว่ามีความจำเป็นต้องให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอ ซึ่งเป็นผู้ปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในส่วนภูมิภาค มีอำนาจควบคุมสั่งการงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจและหน้าที่ที่ตนต้องรับผิดชอบได้ตามสมควร จึงได้แก้ไขระเบียบการสอบสวนคดีอาญาเสียใหม่

6. การสอบสวนคดีอาญา ในปี พ.ศ. 2518 สมัย นายบุญเที่ยง ทองสวัสดิ์
เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กระทรวงมหาดไทยก็ได้แก้ไขปรับปรุงเรื่องการควบคุมการสอบสวนคดีอาญาตามข้อบังคับที่ 1/2509 ใหม่ โดยกำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ และปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอเข้าควบคุมการสอบสวน โดยให้คำแนะนำเร่งรัดและเรียกสำนวนมาประกอบการชี้แจงแนะนำได้ และผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ สามารถเข้าควบคุมโดยเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนเองได้ กระทรวงมหาดไทยให้เหตุผลที่สำคัญคือ

ได้รับคำร้องเรียนว่า การสอบสวนคดีอาญาในส่วนภูมิภาคไม่ได้รับความเป็นธรรม จากการที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายเดียวทำการสอบสวนและคดีสำคัญมักจะจับคนร้ายไม่ค่อยได้ประกอบกับผู้ว่าราชการจังหวัด และนายอำเภอเป็นหัวหน้ารับผิดชอบปกครองบังคับบัญชาข้าราชการในส่วน

ภูมิภาค งานด้านรักษาความสงบเรียบร้อยซึ่งรวมถึงการสอบสวนคดีอาญา ก็อยู่ในความรับผิดชอบที่ต้องควบคุมดูแล จึงต้องปรับปรุงการสอบสวนคดีอาญาในส่วนภูมิภาค เพื่อให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอมีอำนาจควบคุมการสอบสวนได้ใกล้ชิดขึ้น²⁴

7. ในปี พ.ศ.2520 สมัย นายสมัคร สุนทรเวช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

ก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงอำนาจการสอบสวนคดีอาญาบางประเภท (10 ประเภท) คือ คดีอาญาในความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร, บัตรประจำตัวประชาชน, ภาษีบำรุงท้องที่, ภาษีป้าย, ภาษีโรงเรือนและที่ดิน, สัตว์พาหนะ, การเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง, การควบคุมสุสานและฌาปนสถาน, สาธารณสุขและกฎหมายว่าด้วยการประถมศึกษา ซึ่งกฎหมายเหล่านี้เกี่ยวข้องกับหน้าที่โดยตรงของฝ่ายปกครองอยู่แล้ว ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองทำการสอบสวนได้ ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการสอบสวนคดีอาญาบางประเภทในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2520 เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนผู้มาติดต่อกับทางราชการ ซึ่งต่อมาก็ได้ขยายไปถึงกฎหมายของท้องถิ่น คือ เทศบัญญัติ ข้อบัญญัติจังหวัด ข้อบังคับสภาภิบาล และข้อบัญญัติเมืองพัทยา²⁵

8. การสอบสวนคดีอาญาในปี พ.ศ. 2523 สมัย นายประเทือง กิรติบุตร เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย

กระทรวงมหาดไทยก็ได้มีการปรับปรุงการสอบสวนคดีอาญาใหม่ และได้แก้ไขเพิ่มเติมอีก 3 ครั้ง ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2523 และฉบับที่ 4 พ.ศ. 2525 ซึ่งกำหนดให้อำนาจสอบสวนคดีอาญายังคงเป็นของฝ่ายตำรวจและฝ่ายปกครอง คือผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ได้รับมอบหมาย มีอำนาจให้ความเห็นชอบในการที่จะออกหมายจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66 (1) หรือ (2)

²⁴หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ O201/ว.403 ลงวันที่ 18 มิถุนายน 2518

²⁵กองการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครอง, การสอบสวนคดีอาญาของพนักงานฝ่ายปกครอง, หน้า 6.

เหตุผลที่ได้มีการแก้ไข โดยเฉพาะในเรื่องการจับกุมจะต้องขอความเห็นชอบก่อนกระทรวงมหาดไทย ได้ให้เหตุผลตามหนังสือด่วนที่สุด ที่ มท. 0310/1667 ลงวันที่ 3 ธันวาคม 2523 ว่า การสอบสวนคดีอาญาที่ผ่านมาประชาชนไม่ได้รับความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเท่าที่ควร จึงต้องปรับปรุงแก้ไขให้มีมาตรการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่จะตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาให้มากยิ่งขึ้น

4.2 การสอบสวนคดีอาญาของพนักงานฝ่ายปกครองในปัจจุบัน

เมื่อกล่าวถึงคำว่า การสอบสวนนั้น ตาม ป.วิ.อาญา มาตรา 2 (11) ได้ให้นิยามเอาไว้ดังนี้ว่า "การสอบสวน หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอันตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ" จะเห็นได้ว่าการสอบสวนเป็นการกระทำโดยพนักงานสอบสวน เมื่อมีความผิดเกิดขึ้นแล้ว และการกระทำดังกล่าวก็เพื่อจะรวบรวมพยานหลักฐานไม่ว่าจะเป็นพยานบุคคล พยานเอกสารหรือพยานวัตถุก็ตาม ซึ่งวิธีการรวบรวมพยานหลักฐานดังกล่าวสามารถทำได้มากมาย เช่น การสอบปากคำ การตรวจสอบหรือพิสูจน์พยานเอกสารหรือพยานวัตถุ เหล่านี้ล้วนอยู่ในความหมายของการสอบสวนทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม การสอบสวนซึ่งพนักงานสอบสวนจะต้องกระทำนั้น กฎหมายมิได้กำหนดว่าพนักงานสอบสวนจะต้องกระทำไปหากหรือน้อยเพียงใดจึงจะพอ ดังนั้นการที่พนักงานสอบสวนจดปากคำผู้ต้องหาเพียงปากเดียวก็ถือว่ามี การสอบสวนแล้ว

ใครคือพนักงานสอบสวน

พนักงานสอบสวน หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน²⁶ ซึ่งแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1. ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจ

²⁶ป.วิอาญา มาตรา 2 (6)

ชั้นผู้ใหญ่ ปลัดอำเภอและข้าราชการตำรวจที่มียศตั้งแต่นายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป เป็นพนักงานสอบสวน

2. ในกรุงเทพมหานคร ได้แก่ ข้าราชการตำรวจที่มียศตั้งแต่ชั้นนายร้อยตำรวจตรีหรือเทียบเท่า นายร้อยตำรวจตรีขึ้นไป เป็นพนักงานสอบสวน²⁷

จึงเห็นได้ว่า พนักงานสอบสวนประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายปกครองและฝ่ายตำรวจ ซึ่งเป็นไปตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา แต่ในทางปฏิบัติฝ่ายใดจะมีอำนาจหน้าที่แค่ไหนอย่างไร ต้องเป็นไปตามกฎหมายและข้อบังคับทั้งหลายอันว่าด้วยอำนาจและหน้าที่ของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ในอันที่จะปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น ๆ

อำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองในปัจจุบัน

ในปัจจุบันพนักงานฝ่ายปกครองมีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนคดีอาญา ดังนี้

1. คดีอาญาทั่วไป

1.1 สอบสวนกรณีข้าราชการฯ ต้องหาคดีอาญา²⁸

การสอบสวนคดีที่ข้าราชการส่วนภูมิภาค ข้าราชการส่วนท้องถิ่น เทศมนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน แพทย์ประจำตำบล กรรมการสุขาภิบาล และกรรมการสภาตำบล ต้องหาคดีอาญา เพราะ ได้กระทำการตามหน้าที่หรืออ้างว่า ได้กระทำการตามหน้าที่

ให้พนักงานสอบสวนผู้รับคำร้อง ทักหรือกล่าว โทษริบมาแจ้งให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอแล้วแต่กรณีทราบโดยด่วน เพื่อส่งให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองร่วมกับพนักงานสอบสวน ฝ่ายตำรวจสอบสวนดำเนินคดี และ ถ้าเป็นเรื่องที่เสนอมาอย่างส่วนกลาง หรือเป็น เรื่องที่ส่วนกลางดำเนินการเอง ให้กรรมการปกครองและกรมตำรวจจัดพนักงานสอบสวนของแต่ละฝ่ายร่วมกันสอบสวนดำเนินคดี

²⁷ป.วิอาญา มาตรา 18

²⁸ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ที่ 1/2509 ลงวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2509 ข้อ 13

1.2 การให้ความเห็นชอบในการออกหมายจับ²⁹

ในกรณีออกหมายจับ ตามมาตรา 66(1) หรือ (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เว้นแต่คดีความผิดลหุโทษ คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยจราจรทางบกและคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว ไม่เกินสองพันบาท เจ้าพนักงานจะต้องสอบสวนพยานหลักฐานให้เพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แล้วเสนอขอรับความเห็นชอบก่อน ดังนี้

ก. ในกรุงเทพมหานคร ให้ขอความเห็นชอบจากปลัดกระทรวงมหาดไทย หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย

ข. ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร ให้ขอความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย

ในกรณีพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่จับด้วยตนเอง ไม่ต้องมีหมายจับตามมาตรา 78 วรรค 2 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หากเป็นการจับโดยอาศัยเหตุที่ออกหมายจับได้ ตามมาตรา 66(1) หรือ (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้มีอำนาจตามข้อ ก. หรือ ข. ก่อน

1.3 สอบสวนกรณีผู้กักกับการตำรวจภูธรจังหวัดเสนอขอเมื่อมีเหตุสำคัญและจำเป็น³⁰

เมื่อมีเหตุสำคัญหรือกรณีจำเป็น สมควรให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองทำการสอบสวน หรือร่วมในการสอบสวนคดีอาญา ในท้องที่ใด ก็ให้ผู้กักกับการตำรวจภูธรจังหวัด หรือผู้รักษาราชการแทนเสนอเหตุผลต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อส่งการ

1.4 สอบสวนเบื้องต้นกรณีประสบเหตุความผิดอาญา³¹

ในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ ได้ประสบเหตุความผิดอาญา ซึ่งควรจะกระทำการจับกุมได้ ก็ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอทำการจับกุม แต่ถ้าไม่อาจจับ

²⁹ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2525 ข้อ 1.

³⁰ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2525 ข้อ 4.3.

³¹ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2525 ข้อ 4.4.

กม ได้ทันที ก็สั่งให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าพนักงานผู้มีอำนาจหน้าที่จับกุม และเพื่อประโยชน์ในการสอบสวนดำเนินคดี ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอทำการสืบสวนสอบสวนในที่เกิดเหตุหรือดำเนินการทั้งหลายอื่น ๆ เช่น ตรวจตัวบุคคล ตรวจสอบสิ่งของ ค้นพบสิ่งของและยึดไว้ซึ่งสิ่งของที่ค้นพบ ตลอดจนสอบถามปากคำบุคคล และดำเนินการอย่างอื่นเท่าที่จำเป็น เพื่อเป็นหลักฐานในชั้นต้นและบันทึกไว้ แล้วให้ส่งหลักฐานการสืบสวนนั้น และตัวบุคคลที่จับไว้ ไปให้พนักงานสอบสวนห้องที่ดำเนินการต่อไป

1.5 สอบสวนกรณีควบคุมการสอบสวน³²

ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ มีอำนาจเกี่ยวกับการกำกับดูแล และอำนาจในการควบคุมการสอบสวนคดีอาญา ดังนี้

1. ผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อมีผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้กล่าวโทษในคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใด ร้องความเป็นธรรมต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นเป็นการสมควรให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเรียกหัวหน้าพนักงานสอบสวนมาชี้แจงผลการสอบสวน แล้วให้คำแนะนำเร่งรัดให้ดำเนินการสอบสวนให้เป็นผลดีและเป็นไปในทางที่ชอบและเหมาะสมได้ในการนี้ผู้ว่าราชการจังหวัด มีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนมาประกอบการชี้แจงแนะนำได้

ถ้าผู้ว่าราชการจังหวัด เห็นว่าการดำเนินการดังกล่าวในวรรคแรกจะไม่ได้ผล ผู้ว่าราชการจังหวัด มีอำนาจเข้าควบคุมการสอบสวน โดยเรียกสำนวนการสอบสวนมาตรวจพิจารณาและสั่งให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามที่เห็นสมควร รวมทั้งการสั่งอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือจะสั่งให้เปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนหรือให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง เข้าร่วมทำการสอบสวนคดีเรื่องนั้นด้วยก็ได้ กรณีดังกล่าวนี้ให้ถือว่าผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 18 วรรคท้าย และเป็นพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 มีอำนาจเกี่ยวกับการสอบสวนความผิดอาญาในเขตอำนาจของจังหวัด การที่จะสั่งแก้ไข หรือ

³²ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2525 ข้อ 12.4 ข้อ 12.5 และข้อ 12.6.

เปลี่ยนแปลงโดยอำนาจของผู้บังคับการตำรวจภูธร หรือผู้บัญชาการตำรวจภูธรให้เป็นอันตงเว้นแต่ที่เป็นอำนาจของอธิบดีกรมตำรวจ

2. นายอำเภอ สำหรับนายอำเภอ ก็มีอำนาจเช่นเดียวกับผู้ว่าราชการจังหวัดเฉพาะรายในเขตอำนาจของอำเภอทุกประการ ยกเว้นแต่ที่เป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดหรืออธิบดีกรมตำรวจ

3. ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เมื่อมีผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้กล่าวโทษ ร้องขอความความเป็นธรรมต่อปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา รวมทั้งการอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว หรือในกรณีปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอเห็นเป็นการสมควร ให้ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอเรียกหัวหน้าพนักงานสอบสวนมาชี้แจงผลการสอบสวน แล้วให้คำแนะนำเร่งรัดให้ดำเนินการสอบสวนให้เป็นผลดี และเป็นไปในทางที่ชอบและเหมาะสมได้ในการนี้ ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ มีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนมาประกอบการชี้แจงและแนะนำได้ ถ้าปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เห็นว่าการดำเนินการดังกล่าว จะไม่ได้ผล ก็ให้รายงานชี้แจงเหตุผลไปยังนายอำเภอ เพื่อให้นายอำเภอพิจารณาเข้าควบคุมการสอบสวนต่อไป

2. คดีอาญาบางประเภท³³

คดีอาญาในความผิดตามกฎหมายดังต่อไปนี้ ให้พนักงานสอบสวนนำயปกรองทำการสอบสวนได้

- (1) กฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎร
- (2) กฎหมายว่าด้วยบัตรประจำตัวประชาชน
- (3) กฎหมายว่าด้วยภาษีบำรุงท้องที่
- (4) กฎหมายว่าด้วยภาษีป้าย
- (5) กฎหมายว่าด้วยภาษีโรงเรือนและที่ดิน
- (6) กฎหมายว่าด้วยสัตว์พาหนะ

³³ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการสอบสวนคดีอาญาบางประเภทในจังหวัดอื่น นอกจากกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2520.

- (7) กฎหมายว่าด้วยการเก็บรักษาน้ำมันเชื้อเพลิง
- (8) กฎหมายว่าด้วยการควบคุมสุสานและฌาปนสถาน
- (9) กฎหมายว่าด้วยสาธารณสุข
- (10) กฎหมายว่าด้วยประถมศึกษา

การสอบสวนคดีอาญาบางประเภท ถ้าเป็นความผิดกรรมเดียวแต่ผิดกฎหมายหลายบท ถ้าบทใดหรือหลายบทในกรณีนั้น เป็นความผิดตามกฎหมายอื่นด้วย ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจทำการสอบสวน

หัวหน้าพนักงานสอบสวนและพนักงานสอบสวนในคดีอาญาบางประเภท

1. ในเขตอำนาจของกิ่งอำเภอ ให้ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ หรือผู้รักษาราชการแทนเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนและให้ปลัดอำเภอที่ประจำที่กิ่งอำเภอ ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งเป็นพนักงานสอบสวน
2. ในเขตอำนาจของอำเภอ ให้นายอำเภอหรือผู้รักษาราชการแทนเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนและให้ปลัดอำเภอที่ประจำอยู่ในอำเภอนั้นซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งเป็นพนักงานสอบสวน
3. ในเขตอำนาจของจังหวัด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือผู้รักษาราชการแทนเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน

3. การสอบสวนกรณีละเมิดกฎหมายท้องถิ่น

3.1 การสอบสวนความผิดคดีละเมิดเทศบัญญัติ ข้อบัญญัติจังหวัด และข้อบังคับสุขาภิบาล³⁴ ให้นายกเทศมนตรี เทศมนตรี ปลัดเทศบาล รองปลัดเทศบาลหรือหัวหน้าแขวงทำการเปรียบเทียบคดีละเมิดเทศบัญญัติที่เกิดขึ้นภายในเขตเทศบาลนั้น เมื่อทำการเปรียบเทียบเสร็จแล้ว ให้ส่งบันทึกการเปรียบเทียบและสำนวนไปยังพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองแห่งเขตท้องที่ที่เทศบาลนั้นตั้งอยู่เพื่อดำเนินการต่อไป

1. ถ้าผู้ต้องหาและหรือผู้เสียหาย ไม่ยินยอมให้เปรียบเทียบ หรือผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบแล้วไม่ชำระค่าปรับตามที่ผู้เปรียบเทียบกำหนดภายในเวลาอันสมควร (ไม่เกิน

³⁴ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการเปรียบเทียบและสอบสวนคดีละเมิดเทศบัญญัติ ข้อบัญญัติจังหวัด และข้อบังคับสุขาภิบาล พ.ศ. 2521.

15 วัน) ให้ผู้ทำการเปรียบเทียบบันทึกไว้แล้วส่งเรื่องให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองแห่ง เขต
ท้องที่ ซึ่งเทศบาลนั้นตั้งอยู่เพื่อดำเนินการต่อไป

2. ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองมีอำนาจเปรียบเทียบและสอบสวนคดี
ละเมิดข้อบัญญัติจังหวัดและข้อบังคับสภาภิบาลในเขตอำนาจของตนทุกคดี

3.2 สอบสวนคดีละเมิดข้อบัญญัติเมืองพัทยา³⁵

ให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองมีอำนาจสอบสวนคดีละเมิดข้อบัญญัติเมืองพัทยา
ในกรณีที่ปลัดเมืองพัทยาเห็นว่า

1. ผู้ต้องหาควรได้รับโทษจำคุก หรือ
2. ผู้ต้องหาและผู้เสียหายไม่ยินยอมให้เปรียบเทียบ หรือ
3. ผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบแล้วไม่ชำระค่าปรับตามจำนวนที่กำหนด
ภายใน 7 วัน หรือ

4. สิทธิในการนำคดีมาฟ้องได้ระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา
ความอาญา หรือ

5. ไม่สามารถทำการเปรียบเทียบได้ด้วยเหตุอื่นใด ให้ปลัดเมืองพัทยาส่ง
เรื่องให้พนักงานสอบสวนฝ่ายปกครอง ดำเนินการโดยเร็ว

เมื่อพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองได้รับเรื่องจากปลัดเมืองพัทยาแล้ว ให้ทำ
การเปรียบเทียบหรือสอบสวนต่อไปแล้วแต่กรณี ถ้าเห็นว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนก็ให้ส่ง
เรื่องให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานเจ้าหน้าที่อื่นที่มีอำนาจดำเนินการต่อไป

4. คดีป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ³⁶

1. การควบคุมการสอบสวนคดีอาญา เกี่ยวกับป่าไม้และทรัพยากรของชาติอื่น ๆ

1.1 เมื่อคดีอาญาเกี่ยวกับป่าไม้และทรัพยากรของชาติอื่น ๆ เกิดขึ้น ในท้อง

³⁵ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการ เปรียบเทียบและการสอบสวนคดีละเมิดข้อ
บัญญัติเมืองพัทยา พ.ศ. 2522.

³⁶หนังสือกระทรวงมหาดไทย ด่วนมาก ที่ มท 0207/ว 981 ลงวันที่ 26 กรกฎาคม
2532.

ที่ใด ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนในท้องที่นั้น รับรายงานปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี เพื่อรับทราบหรือพิจารณาสั่งการ

1.2 ในกรณีที่คดีใด ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ นายอำเภอ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด แล้วแต่กรณี พิจารณาเห็นว่าควรมีการตรวจสอบ กำกับ ดูแลการสอบสวน ให้พิจารณาดำเนินการได้ เช่น เรียกสำนวนการสอบสวนมาพิจารณาให้คำแนะนำ หรือเร่งรัดการปฏิบัติของพนักงานสอบสวนให้เป็นผลดีและ เป็นไปในทางที่ชอบที่เหมาะสม ได้

ในกรณีนี้ หากผู้บังคับบัญชาของตำรวจตั้งแต่รองผู้กำกับการตำรวจภูธร ขึ้นไปแล้วแต่กรณี เมื่อได้มาสอบถาม เร่งรัด ควบคุม ตรวจสอบ แนะนำให้พนักงานสอบสวนฝ่าย ตำรวจดำเนินการใด ๆ ถ้าจะเป็นการขัดแย้งหรือไม่ เป็นไปในแนวทางที่ปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้า ประจำกิ่งอำเภอ นายอำเภอ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดสั่งการไว้ ให้หรือเพื่อขอความเห็นชอบ จากพนักงานฝ่ายปกครองดังกล่าวที่ได้สั่งการไว้ก่อน

1.3 ในกรณีที่คดีเกิดขึ้นเป็นคดีใหญ่ หรือสำคัญ และการดำเนินการตามข้อความดังกล่าวข้างต้นจะไม่ได้ผล ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอ เข้าควบคุมการสอบสวน โดยเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวน ตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดี อาญา พ.ศ. 2523 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2525 ข้อ 12.4 ข้อ 12.5 และข้อ 12.6 แล้ว แต่กรณีในการนี้ ผู้บังคับบัญชาของตำรวจตั้งแต่รองผู้กำกับการตำรวจภูธรขึ้นไปแล้วแต่กรณี จะ เข้าไปเกี่ยวข้องควบคุมสำนวนการสอบสวนในเรื่องคดีเกี่ยวกับป่า ไม้และทรัพยากรของชาติอื่น ๆ ใน ลักษณะสั่งการในสำนวนการสอบสวนเป็นผู้รับผิดชอบคดีไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าไปช่วยสอบถาม เร่ง รัดแนะนำให้พนักงานสอบสวนฝ่ายตำรวจดำเนินการตามกระบวนการสอบสวนให้เรียบร้อย รวดเร็ว มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นไปตามกฎหมายระเบียบแบบแผน เงื่อนไข เงื่อนไข หรือคำสั่ง ของพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองซึ่ง เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนได้สั่งการไว้

2. การให้พนักงานอัยการ เข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาการสอบสวนในคดีอาญา เกี่ยวกับ ป่า ไม้และทรัพยากรของชาติอื่น ๆ

เพื่อให้การควบคุมการสอบสวน เป็นไปด้วยความถูกต้อง เรียบร้อยและมี ประสิทธิภาพเมื่อมีคดีอาญา เกี่ยวกับป่า ไม้และทรัพยากรของชาติอื่น ๆ เกิดขึ้นในท้องที่ใดให้ผู้ว่า ราชการจังหวัด นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอแล้วแต่กรณี ใช้ดุลพินิจที่

ปรึกษาหารือกับพนักงานอัยการประจำท้องที่ เพื่อดำเนินการตาม 1.1 หรือ 1.2 หรือ 1.3 แล้ว แต่กรณีได้ หากพิจารณาเข้าควบคุมการสอบสวน โดยเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบ ตาม ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2525 ข้อ 12.4 ข้อ 12.5 และข้อ 12.6 ให้แจ้งพนักงานอัยการท้องที่ทราบ เพื่อให้พนักงานอัยการเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาในการควบคุมการสอบสวนนั้น

3. พนักงานฝ่ายปกครองจับกุมหรือร่วมจับกุมการกระทำผิดในคดีเกี่ยวกับป่า ไม้ และทรัพยากรของชาติอื่น ๆ

เมื่อพนักงานฝ่ายปกครองได้จับกุม หรือร่วมในการจับกุมในคดีการกระทำผิด เกี่ยวกับป่า ไม้และทรัพยากรของชาติอื่น ๆ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้ เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ เข้าควบคุมการสอบสวน โดยเป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนตามข้อบังคับ กระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2525 ข้อ 12.4 ข้อ 12.5 และข้อ 12.6 แล้วแต่กรณีในทุกคดี

5. คดีเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร³⁷

การสอบสวนคดีความผิดตาม พ.ร.บ. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้ พนักงานสอบสวนผู้รับคำร้องทุกข์ หรือคำกล่าวโทษ รีบแจ้งเป็นหนังสือให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือ นายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอแห่งท้องถื่นแล้วแต่กรณี ทราบภายในเวลา 48 ชั่วโมง เพื่อส่งพนักงานสอบสวนฝ่ายปกครองเข้าร่วมสอบสวน

ให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือนายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่ง อำเภอแล้วแต่กรณี มีอำนาจสั่งการในคดีได้โดยเรียกหัวหน้าพนักงานสอบสวนในเขตอำนาจของ จังหวัด อำเภอหรือกิ่งอำเภอ มาชี้แจงแล้วให้คำแนะนำและเร่งรัดให้ดำเนินการให้เป็นผลดีและ เป็นไปในทางที่ชอบและเหมาะสมได้หรือเรียกสำนวนสอบสวนมาตรวจ เพื่อประกอบการชี้แจงแนะนำ ได้

³⁷ ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีความผิดตาม พ.ร.บ. การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในจังหวัดอื่นนอกจากกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2535.

เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอแล้วแต่กรณี พิจารณาเห็นว่า ถ้าดำเนินการตาม วรรค 2 แล้วจะไม่ได้ผล ให้ใช้อำนาจเข้าควบคุมการสอบสวน โดยสั่งการเข้าควบคุมการสอบสวน แล้วให้ผู้ว่าราชการจังหวัดหรือนายอำเภอ หรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ แล้วแต่กรณี เป็นหัวหน้าพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140

สรุป

จากข้อมูลของผู้ศึกษานำเสนอระบบการสอบสวนคดีอาญาของต่างประเทศ (บทที่ 3) จะเห็นได้ว่าแต่ละประเทศได้บัญญัติกฎหมายไว้ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย เจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานฝ่ายปกครอง อัยการ และศาล มีการควบคุมและदानอำนาจซึ่งกันและกัน แต่จะให้อำนาจฝ่ายใดมีมากน้อยเพียงใดนั้นมักจะขึ้นอยู่กับประวัติศาสตร์ของประเทศนั้น ๆ และตามแต่จะ เห็นว่าการสอบสวนด้วยวิธีการใด จะให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนมากที่สุด³⁸ ดังนั้น อำนาจของพนักงานสอบสวนฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสอบสวนคดีอาญาในแต่ละประเทศจึงไม่เหมือนกัน กล่าวคือ บางประเทศให้อำนาจในการสอบสวนคดีอาญาแก่พนักงานอัยการหรือตำรวจ รวมตลอดจนผู้พิพากษาด้วย แต่สำหรับประเทศไทยอาจกล่าวได้ว่า อำนาจในการสอบสวนคดีอาญานั้นเป็นอำนาจของฝ่ายปกครอง และฝ่ายตำรวจตั้งที่กล่าวมาแล้วในบทนี้ (บทที่ 4) โดยเฉพาะฝ่ายปกครอง (ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ) เป็นพนักงานสอบสวนและมีอำนาจในการสอบสวนตลอดจนการควบคุมการสอบสวนคดีอาญา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว

³⁸ สัตยา อรุณชารี, อำนาจของพนักงานอัยการเกี่ยวกับการสอบสวนคดีอาญา, หน้า 110.